

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

El desenvolupament de la creativitat en situacions d'aprenentatge
quotidianes a les escoles d'Educació Primària de Menorca

Águeda Arbona Rovira

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2020-21

Treball tutelat per Llorenç Gelabert Gual

Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	X		X	

Paraules clau del treball:

Educació Primària, Menorca, Metodologia Innovadora, Creativitat

Resum

Al llarg de la meua etapa com a estudiant he pogut comprovar per jo mateixa que la creativitat, generalment, es veu interrompuda amb l'ús de metodologies més tradicionals en les quals s'ofereix als i les alumnes directrius clares per a la realització de qualsevol activitat. No obstant això, les metodologies basades en projectes o ambients solen ser un condicionant idoni per a afavorir processos d'aprenentatge més significatius i creatius. Amb aquest treball de Fi de Grau pretenc analitzar el desenvolupament de la creativitat a les aules d'Educació Primària de Menorca i observar com el docent planteja situacions d'aprenentatge a partir d'una metodologia innovadora que doni peu al seu foment. Per a poder determinar i estudiar la creativitat a les escoles menorquines, es durà a terme un estudi de cas múltiple a un total de quatre centres tant públics com un concertat en diferents cursos d'Educació Primària. A través d'aquest treball de caràcter empíric utilitzarem les proves Torrance per a respondre a una pregunta: Com es fomenta la creativitat a les escoles d'Educació Primària a Menorca?

Paraules clau

Educació Primària, Menorca, Metodologia Innovadora, Creativitat

Abstract

Throughout my time as a student, I have been able to verify for myself that creativity, in general, is interrupted by the use of more traditional methodologies in which students are offered specific guidelines for carrying out any activity. However, project-based or environment-based methodologies are often an ideal condition for encouraging more meaningful and creative learning processes. This thesis aims to analyse the development of creativity in primary education classrooms in Minorca and to observe how teachers propose learning situations based on an innovative methodology that encourages creativity. In order to determine and study creativity in menorcan schools, a multiple case study was carried out in a total of four public and state-subsidised schools in diferents courses of primary education. Through this empirical work we will use Torrance's test to answer the question: How is creativity encouraged in primary schools in Menorca?

Keywords

Primary Education, Menorca, Innovative Methodology, Creativity

Índex

1. Introducció	4
2. Objectius del treball	5
3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el TFG.....	6
4. Marc teòric	6
4.1. Creativitat: conceptualització i principals autors.....	6
4.1.1. La creativitat	6
4.1.2. Joy Paul Guilford	7
4.1.3. Ellis Paul Torrance.....	8
4.1.4. Howard Gardner	9
4.1.5. Ken Robinson.....	12
4.2. Educació: la creativitat dins el currículum	14
4.3. Pràctica: escoles innovadores	15
4.3.1. Metodologies innovadores	15
4.3.2. CEIP Francesc d'Albranca	15
4.3.3. CEIP La Pradera.....	16
4.3.4. CEIP San Walabonso	17
4.3.5. CPEIP Nau	18
5. Metodologia del treball d'investigació realitzat	19
6. Estructura i desenvolupament de la investigació	20
6.1. Recerca documental	20
6.2. Eines de recollida d'informació	21
6.3. Les escoles	24
6.4. Observació i checklist	25
6.5. Anàlisi de la informació recollida.....	27
7. Conclusions	35
8. Referències bibliogràfiques	40
9. Annexos	43

1. Introducció

Tothom, des de qualsevol punt de vista, hem estat testimonis de com l'educació i les institucions educatives han anat evolucionant al llarg dels anys. I encara que podem dir que la definició d'educació ha quedat saturada a causa de les diferents opinions que es basen segons l'experiència de qualsevol, crec que una manera de definir l'educació és tal com ens ho plantegen els següents autors. Segons Zayas, Federico i Rodríguez, Angélica Teresa (2010) "l'educació és un procés institucional inscrit en totes les pràctiques i relacions dels individus i els grups socials, en diferents situacions i contextos. Aquest procés consisteix en la transferència, reproducció, producció, apropiació i resistència dels significats culturals, expressats aquests en termes de sabers, pautes de conducta, normes i valors".

No obstant això, encara que aquesta definició reflecteix bastant bé el paper de l'educació com una institució, moltes vegades se'ns oblidava que les escoles tenen una funció molt més transversal i important que el mer fet d'aportar coneixements. Per a mi l'educació és una xarxa complexa formada per individus que prenen un paper fonamental perquè tot funcioni: en l'educació escolar els docents treballen en conjunt per a brindar les seves habilitats, coneixements i experiències perquè els alumnes, que a més aporten aprenentatges i experiència als docents, siguin la seva millor versió; una versió preparada per al futur, una versió entusiasmada amb la vida i una versió creativa disposada a oferir noves idees, punts de vista o revolucions. No és d'estranyar que avui dia les metodologies innovadores estiguin trepitjant amb força: educació emocional, projectes o gamificació són només alguns dels conceptes que cada vegada agafen més terreny i que vénen, no sols a canviar l'educació, sinó també a fer-nos veure que les escoles són més que un lloc en el qual estudiar les capitals o aprendre sobre Pitàgores. I és aquí on entra la qual cosa crec, que avui dia és indispensable en l'educació de les futures generacions: el foment de la creativitat.

Per a Ken Robinson (s.f) "la creativitat s'aprèn igual que s'aprèn a llegir", és per això que a les escoles, la creativitat ha de ser una assignatura més, un objectiu que aconseguir perquè tots els alumnes no tinguin por d'equivocar-se, perquè l'error és necessari per a buscar una solució creativa als problemes.

Sí, anem per bon camí. Ara cada vegada encaminem més l'educació cap a un món canviant que necessita noves idees; idees que neixen a les escoles on la creativitat no és "sortir-se de les pautes" sinó "entrar per la porta correcta".

Després de quatre anys preparant-me per al món de la docència, culmín aquesta etapa de creixement personal amb aquest Treball de Fi de Grau que em permetrà abordar un dels temes, al meu parèixer, més interessants i poc valorats dins de l'educació. El tema triat en aquest últim treball del grau d'Educació Primària és "El desenvolupament de la creativitat en situacions d'aprenentatge quotidianes a les escoles d'Educació Primària de Menorca". Les meves motivacions per a triar aquest tema com a punt final de la meva formació ha estat d'una banda, la curiositat i les ganes de conèixer i informar-me més sobre aquest tema. Curiositats que van sorgir arran d'un debat que vàrem realitzar en l'assignatura de Mitjans i Recursos Tecnològics en el Procés d'Ensenyament-Aprenentatge en l'Educació Primària en el que vàrem presentar diferents arguments sobre si era important tenir en compte la creativitat i com fomentar-la amb l'ús de noves tecnologies. A partir d'aquest moment em vaig adonar que, durant les meves experiències acadèmiques, no havia desenvolupat el meu pensament creatiu, perquè en l'educació tradicional aquestes coses no se solen tenir en compte. La meva segona motivació per a triar la creativitat com a enfocament principal del TFG va ser les meves ganes de conèixer com es desenvolupava aquesta en les diferents escoles per les quals havia passat durant els anys de carrera. Perquè durant el meu pas per la carrera he vist per primera vegada com funcionen aquestes escoles innovadores que fins avui havien estat desconegudes per a mi. Així doncs, he considerat oportú triar aquest tema no sols com a fruit de la meva curiositat, sinó també com una oportunitat per a parlar d'un concepte que passa desapercbut moltes vegades.

2. Objectius del treball

Aquest Treball de Fi de Grau sobre el desenvolupament de la creativitat en Educació Primària de Menorca pretén:

- Construir un marc teòric que reflecteixi el concepte, transversalitat i desenvolupament de la creativitat duita a terme en diferents escoles d'Educació Primària a Menorca.

- Realitzar una investigació de cas múltiple en escoles públiques i concertades de Menorca per a observar i analitzar el treball que duen a terme en els cursos de primària per a fomentar la creativitat dels estudiants en les diferents situacions d'aprenentatge del dia a dia.

3. Metodologia utilitzada per desenvolupar el TFG

Encara que conec el significat de creativitat, he de dir que mai havia aprofundit ni m'havia informat sobre el tema. A més, el fet d'haver rebut una educació tradicional al llarg de tota la meva experiència com a estudiant ha influenciat molt en la meva manera de pensar i actuar sobre aquest tema. Triar la temàtica d'aquest TFG no és una casualitat, vaig voler tractar aquest aspecte perquè crec que hem de donar-li la importància que es mereix i que necessita per a formar a les futures generacions.

D'altra banda, al llarg d'aquest Treball de Fi de Grau es pretén realitzar una presentació del tema tractat i, a partir dels coneixements previs gràcies al marc teòric, dur a terme una recerca de cas múltiple en el qual analitzar les dades recollides una vegada finalitzades les proves, i així determinar el desenvolupament de la creativitat en diferents escoles d'Educació Primària de Menorca.

4. Marc teòric

4.1. Creativitat: conceptualització i principals autors

4.1.1. La creativitat

Abordar el terme de creativitat resulta complicat, i no ho dic perquè sigui un tema de continu debat, sinó perquè encara existeix un desacord entre educadors de com definir correctament aquest terme que cada vegada agafa més importància i sonoritat en el món de l'educació.

Segons la Reial Acadèmia Espanyola la creativitat es defineix com la facultat o capacitat de crear una cosa. No obstant això, aquesta definició només és una vaga referència a un concepte

molt més ampli i complex que diferents autors, al llarg dels anys, han tractat de donar forma per fer entendre millor l'essència d'aquest terme.

Quant al procés educatiu, estem contínuament escoltant paraules com "innovació" o "projectes" que immediatament relacionem amb ensenyament creatiu, però realment es complementen? Teresa Amabile parla d'un "dilema educatiu" a la tensió que existeix entre l'ensenyament d'hàbits cognitius i la d'hàbits creatius (Amabile, 1983, 1989, 1996, 2011).

I per a donar claredat a l'assumpte i no donar peu a confusions és necessari entendre que, encara que se solgui relacionar amb les matèries artístiques, quan parlem de creativitat ens referim a la capacitat de desenvolupar-nos i crear de manera diferent a com ho fan els altres; i és que al cap i a la fi, cada individu creix amb una personalitat i intel·ligència única que ens fa interessar-nos per temes o àmbits diferents, en els quals potenciarem les nostres possibilitats per a resoldre els problemes als quals hàgim d'enfrontar-nos dia a dia.

És per això que la creativitat no ha de plantejar-se des d'un àmbit purament artístic (encara que si és veritat que la creativitat es veu afavorida en processos d'aprenentatge en els quals puguem expressar-nos lliurement, com en els dibuixos o les danses), sinó que hem de partir des de la premissa que tots els estudiants es veuran afavorits per aquelles intel·ligències en les quals més destaquen. Per la qual cosa el desenvolupament de la creativitat ha de dur-se a terme en tots els àmbits de l'educació, sense haver de separar entre el cognitiu o creatiu, perquè tots dos treballen en conjunt.

Per a entendre millor com la creativitat ha ocupat un lloc en l'educació, és necessari parlar d'aquells autors que, al llarg de la història, han aportat els seus pensaments i teories perquè l'educació evolucionés cap a les metodologies que coneixem avui dia.

4.1.2. Joy Paul Guilford

Conegut com un dels més importants en el camp de la intel·ligència i la creativitat, Joy Paul Guilford va ser un psicòleg estatunidenc que va plantejar la idea de la "intel·ligència divergent", concepte que fa referència a la tendència que tenen les persones creatives a plantejar solucions diferents de l'esperada per a resoldre un problema.

A mitjan segle XX, Guilford va manifestar el seu desacord cap a la teoria de Charles Spearman, que veia la intel·ligència com una cosa única i general. Va ser llavors quan el psicòleg estatunidenc va establir les bases del que coneixem avui dia com la intel·ligència múltiple. Per a Guilford la intel·ligència consistia en diferents habilitats intel·lectuals que difereixen de persona en persona.

Ja en aquells dies, Guilford va expressar el seu descontentament cap al sistema educatiu de l'època, al·legant que aquest no afavoria el pensament divergent, ja que se centrava únicament en les habilitats que en aquells dies configuraven el currículum escolar: les capacitats numèriques i visuoespacials. Abans, no es considerava intel·ligent a qualsevol que demostrés grans habilitats en els camps artístics. No obstant això avui dia, i gràcies a les aportacions de Guilford, sabem que totes les persones són intel·ligents i poden destacar en qualsevol àmbit: arts, matemàtiques, ciències, comunicacions...

Anys després, altres autors com Robert Sternberg i Howard Gardner han actualitzat les seves teories amb nous pensaments i descobriments; no obstant això, no es posa en dubte que Guilford va posar la primera pedra sobre la idea que la intel·ligència no era una cosa unitària, sinó que es componia de diferents elements que fan únic a cada ésser humà.

4.1.3. Ellis Paul Torrance

Les seves pioneres recerques i les seves nombroses aportacions en llibres i articles científics situen a aquest autor com un dels més importants en el camp de la creativitat. Ellis Paul Torrance va ser un psicòleg americà que va desenvolupar en 1974 un mètode per a quantificar la creativitat a través d'unes proves anomenades "Proves del pensament creatiu de Torrance". Diverses recerques van trobar una correlació bastant feble entre els tests d'intel·ligència i els de creativitat, fet que ha donat lloc a la formació d'un corrent d'autors que consideren a la creativitat com una dimensió nova i, en certa manera, independent de la intel·ligència.

Quant a Torrance (1962), va ser un dels primers autors que va recolzar la diferenciació de creativitat i intel·ligència. Per a això, va proposar explicar-ho a partir de la teoria del llindar, que postula que quan el coeficient intel·lectual està per sota d'un cert límit, la creativitat també es troba limitada, però que quan aquest se situa per sobre del límit, la creativitat arriba a ser una

dimensió gairebé independent; per la qual cosa la intel·ligència, encara que resulta necessària, no suposa una gran diferència perquè es done la creativitat.

Va ser gràcies a aquestes recerques que els treballs de Torrance van marcar una fita en l'estudi i avaluació de la creativitat, centrada en el pensament divergent (Guilford) i fonamentada en una perspectiva psicomètrica i factorial.

Finalment Torrance inclou en la seva definició de creativitat característiques com la capacitat per a identificar llacunes en la informació, formular i provar hipòtesis sobre els defectes i llacunes trobats, produir noves idees i combinar-les, proposar diverses alternatives per a la solució de problemes i, a més, comunicar els resultats.

4.1.4. Howard Gardner

Encara que són molts els autors que han aportat grans pensaments i teories a l'educació, són molt pocs els que han aconseguit el que Howard Gardner va aconseguir; i és que aquest psicòleg i investigador dedicat a estudiar les capacitats cognitives humanes, va revolucionar el concepte d'intel·ligència en 1983 quan va afirmar l'existència de vuit intel·ligències, conegudes com el model intel·ligències múltiples.

Aquest model descrit Gardner ha constituït una proposta innovadora, arriscada i provocativa de la concepció de la intel·ligència. Més enllà de considerar la intel·ligència com un element inalterable i indissoluble d'aptituds lingüístiques, matemàtiques i espacials, Gardner aposta per un model cognitiu on participen intel·ligències com la musical, la naturalista i la corporal, a més d'elements vinculats amb el desenvolupament emocional.

Així doncs, es tracta clarament d'un model curricular construït entorn del concepte de multidimensionalitat de la intel·ligència, considerant aquesta com la capacitat per a resoldre problemes i crear productes valorats culturalment. D'aquesta manera, no existeix una única manifestació de conducta intel·ligent sinó que vuit són les formes en les quals la intel·ligència pot manifestar-se. Aquesta multiplicitat no sols s'observa en les expressions intel·lectuals sinó també en el processament cognitiu específic, de tal forma que en funció del perfil d'intel·ligència

presentat per cada alumne, en determinades àrees curriculars seran més o menys sensibles (E. Fuster, Sr. Cabezas & L. Pérez, 2009).

Al llarg de les seves recerques, Gardner va aconseguir identificar vuit intel·ligències diferents vinculades biològicament segons les habilitats i capacitats de l'ésser humà:

- Intel·ligència lingüística

L'ésser humà està dotat de la capacitat de comunicar-se de diferents formes, perquè el do del llenguatge és universal i el seu desenvolupament resulta molt similar en les diferents cultures. Però el que fa a la capacitat del llenguatge una intel·ligència és que aquesta pot operar independentment d'un cert estímul o canal de sortida, per la qual cosa el seu domini dependrà de la persona perquè es desenvolupi aquesta capacitat amb més subtileza que uns altres.

- Intel·ligència logicomatemàtica

Els individus dotats d'aquesta intel·ligència de naturalesa no verbal solen ser molt ràpids en el procés de resolució de problemes (maneja moltes dades i crea nombroses hipòtesis a partir d'una qüestió). Al costat de la intel·ligència lingüística és la més estudiada, ja que els psicòlegs tradicionals la van constituir com la "intel·ligència en brut", compresa com l'habilitat per a resoldre qualsevol problema de qualsevol tipus. No obstant això, tal com ho esmenta Gardner (1995), resulta irònic que encara no es conegui el mecanisme real a través del qual s'aconsegueix una solució a un problema logicomatemàtic.

- Intel·ligència espacial

La resolució de problemes de tipus espacial s'aplica a la navegació i en el joc d'escacs, entre altres. Quan parlem d'intel·ligència espacial ens referim a la capacitat d'observar l'entorn que ens envolta des de diferents perspectives. Podem destacar que les persones amb arts visuals, com els fotògrafs o arquitectes, solen fer un ús de l'espai molt millor que qualsevol, d'aquí que la seva intel·ligència espacial es desenvolupi en major mesura, ja que solen parar esment a l'estètica i els detalls.

- Intel·ligència musical

Al llarg dels seus estudis Gardner sempre va donar suport a la independència de les intel·ligències al·legant que pot donar-se que una persona autista sigui capaç de tocar un

violí prodigiosament, però no de parlar; confirmant així que les intel·ligències actuen per separat. Quant a la intel·ligència musical, dóna suport a confirmar que la música constitueix una facultat universal que hauria de considerar-se una capacitat intel·lectual, ja que el cervell exerceix un important paper per a la percepció i la producció musical del qual no qualsevol està proveït per a ser capaç de tocar un instrument o compondre peces musicals.

- Intel·ligència corporal i cinestèsica

Encara que les habilitats corporals i motrius són presents en la majoria de les persones, solen destacar en aquesta mena d'intel·ligència actors, cirurgians o ballarins que són capaços d'emprar el seu cos de manera racional o per a expressar emocions. I és que segons Tim Gallwey en el moment que la pilota abandona la raqueta d'un tenista, el cervell del contrincant ha de calcular on aterrarà aproximadament la pilota per a poder interceptar-la, però resulta evident que hi ha unes característiques cognitives en l'ús corporal que les fa una intel·ligència com a tal.

- Intel·ligència intrapersonal

L'accés als propis sentiments i emocions, la capacitat de discriminar aquestes emocions o recórrer a elles per a interpretar una conducta són en definitiva el coneixement dels aspectes interns que resulten en la intel·ligència intrapersonal. La resolució de problemes que són significatius per a un individu suposa el domini de l'àmbit intern personal i per consegüent la facultat de posseir aquesta intel·ligència.

- Intel·ligència interpersonal

La intel·ligència interpersonal resulta molt valuosa per a persones que treballen amb grups nombrosos, ja que la seva habilitat per a empatitzar amb els problemes dels altres els fa posseir una intel·ligència que els permet interpretar les paraules i gestos d'aquells que ens envolten. Professors, psicòlegs o advocats són algunes de les professions que destaquen en aquesta intel·ligència.

- Intel·ligència naturalista

L'última estudiada i descoberta per Gardner en 1995 va ser la intel·ligència naturalista. Aquesta permet a aquells que la posseeixen categoritzar i diferenciar aspectes vinculats a l'entorn natural, com a animals o fenòmens climàtics. Per a l'autor, categoritzar aquesta intel·ligència va ser essencial, ja que creu que la supervivència de l'ésser humà i l'ús creatiu

dels recursos naturals (que cada vegada es veu més limitat per les construccions artificials) és essencial per a l'evolució de les espècies.

Encara que aquesta teoria sobre l'existència de múltiples intel·ligències no està validada, dins de l'educació hi ha moltes escoles que aprofiten les seves teories per donar forma a la seva identitat com a escola, a la seva forma d'entendre l'educació i a la forma d'adoptar una educació basada en racons, tallers compartits...

Al cap i a la fi, encara que creativitat i intel·ligència suposen dos paradigmes diferents, existeix una relació entre tots dos, ja que una persona pot ser creativa en qualsevol àmbit, sigui en el logicomatemàtic o musical. Perquè quan parlem de creativitat, no sols ho entenem com una cosa artística, sinó que va més enllà: fa referència a la resolució dels problemes i a la cerca d'oportunitats en un món canviant i desafiador.

4.1.5. Ken Robinson

Per a tractar d'explicar la creativitat des d'un punt de vista més educatiu crec necessari parlar de Ken Robinson. Per als qui no ho coneguin, Ken Robinson va ser un educador i escriptor britànic que va defensar la necessitat i promoció de la creativitat en l'educació, el que li va fer obtenir el títol de *Sir* per la Reina Isabel II. Per a ell, la creativitat és un procés pel qual les persones adquireixen i uneixen idees les quals compten amb un valor. Aquestes idees no tenen per què estar relacionades amb l'art, ja que l'ésser humà té la capacitat d'aprendre a ser creatiu en qualsevol àmbit, ja sigui en les ciències com en les llengües.

Al llarg dels anys Robinson va dedicar la major part del seu treball a millorar el sistema educatiu, ja que ell pensava que avui dia la nostra educació està desfasada i anacrònica. L'educació actual té reptes i desafiaments diferents que no s'han de respondre amb les mateixes solucions amb les quals es donava solució dècades enrere.

Tal com assegura Ken Robinson, l'educació actual continua elevat els estàndards de matemàtiques i llengua, i el que molts no s'adonen és que aquests no són els únics que importen. Disciplines com les arts (musicals i plàstiques), les humanitats o l'educació física també haurien

d'ocupar el lloc que es mereixen, perquè ja hem vist que no sols s'és intel·ligent en les àrees que més es fomenten en el currículum escolar.

Quant a un dels punts en el que destaca l'autor és que per a ell l'educació té, en línies generals, tres objectius: econòmic, cultural i personal. Segons paraules seves, l'educació ha fracassat estrepitosament en aquest últim, el d'ajudar les persones a convertir-se en la millor versió d'un mateix i en el de fer-los descobrir els propis talents i destreses. Moltes persones acaben els estudis sense trobar les seves passions i arribant a la "suposada" conclusió que manquen de qualsevol talent.

Durant una entrevista amb Eduardo Punset, Ken Robinson va dir: "Hi ha poquíssims sistemes educatius (de fet, no conec cap) que ensenyin dansa amb el mateix rigor i sofisticació amb el qual s'ensenyen matemàtiques. Per què hi ha aquesta jerarquia? Molts et diran: «és evident! Ha d'haver-hi una jerarquia!» Però, per què? Crec que hi ha dos motius, el primer dels quals és econòmic. Es creu que les matèries que estan més amunt en la jerarquia són més rellevants per al món laboral... I et trobes amb afirmacions com: «no et dediquis a l'art, mai seràs un artista ni et guanyaràs la vida amb l'art», «no facis música, és molt difícil tirar endavant com a músic». Així que un argument és clarament econòmic".

Quant a la creativitat, moltes vegades hem vist associar aquest concepte amb l'artístic i no amb el científic. No obstant això, és erroni plantejar la concepció de la creativitat des de la separació de les disciplines artístiques, lingüístiques i científiques, perquè guanyem més si les veiem com un tot. I és que, quan Ken Robinson parla de conseqüències desastroses per a la humanitat si no canviem la nostra perspectiva de l'educació i creativitat, no exagera. Moltes persones no troben mai els seus talents perquè l'educació, igual que en els tests d'intel·ligència, només es tenen en compte habilitats jeràrquicament importants.

"Saps compondre una simfonia? Saps gestionar un negoci d'èxit? Saps ballar? Saps escriure una poesia que commogui als lectors i els faci plorar? L'empatia! Si l'ésser humà solament tingués les habilitats que es mesuren en els tests d'intel·ligència, la major part de la cultura humana mai hauria existit. Jo no voldria viure en un món així. Tu sí?" (Ken Robienson, 2011).

4.2. Educació: la creativitat dins el currículum

Al llarg dels anys hem vist com l'educació ha evolucionat i s'ha transformat per a oferir un aprenentatge inclusiu i de qualitat que es vegi reflectit en el dia a dia en les aules, i que a més es basi en una educació creativa. Quant al currículum, si ens centrem en el Decret 32/2014, de 18 de juliol, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Primària a les Illes balears tan sols trobem la paraula creativitat en tres ocasions al llarg del document, que està compost per vint-i-quatre pàgines.

Si parem esment en les tres ocasions on trobem la paraula, en les dues primeres la creativitat s'atribueix a la finalitat que té l'educació de fomentar-la per a garantir que qualsevol desenvolupi la seva personalitat per a així enfrontar-se als problemes que se li plantegin. En la tercera ocasió, la creativitat es veu reflectida com un element transversal que la Conselleria d'Educació deu tenir en compte a l'hora de presentar les activitats que es duen a terme al llarg del curs escolar.

Com podem veure, la creativitat no es troba com un objectiu proposat a aconseguir per si només, sinó que ho podem veure com un altre àmbit educatiu a desenvolupar conjuntament amb unes altres habilitats i actituds. En definitiva, no podem dir que la creativitat ocupi un lloc de prioritat, sinó que queda camuflada entre una més de les finalitats de l'educació.

Així doncs, no és d'estranyar que les escoles d'Educació Primària a Menorca no realitzin cap mena de propostes o projectes destinats al desenvolupament creatiu, perquè igual que ocorre amb qualsevol escola, els continguts i objectius a treballar durant el curs es regeixen en el marc del currículum; per la qual cosa, si dins d'aquest mateix document no prioritzem el desenvolupament creatiu, com pretenem que es dugui a terme dins de les aules?

Malgrat que l'educació es troba en constant evolució i creixement, moltes vegades ni les metodologies innovadors ens asseguren un foment encertat d'habilitats que ens permetin aplicar els coneixements adquirits a la pràctica en una realitat més pròxima. Pel que, des del meu punt de vista, encara que el currículum sigui un document d'obligat compliment, és possible adaptar i introduir activitats o projectes que desenvolupin la creativitat en les diferents àrees de coneixement que es treballen al llarg del curs escolar. Jocs cooperatius, de presa de decisió, resolució de "trencaclous" entre altres, són alguns exemples de tipus d'activitats que es poden dur a terme per a fomentar la creativitat com una capacitat més a tenir en compte en el dia a dia dins de l'aula.

4.3. Pràctica: escoles innovadores

4.3.1. Metodologies innovadores

Si ens parem a pensar en la creativitat, segurament arribarem a la resposta que, a diferència de les metodologies tradicionals, les innovadores solen caracteritzar-se per la recerca de noves maneres d'arribar a l'alumne, fent-lo participi del seu procés d'ensenyament, utilitzant estratègies que el motivin a estar més actiu perquè el seu aprenentatge sigui més significatiu.

Al llarg dels diferents pràcticums realitzats en el grau, he tingut l'oportunitat de visitar diferents escoles tant públiques com concertades a Menorca on treballen com a centres PIP. Però abans de parlar sobre aquests tipus d'escoles, cal esmentar que un centre PIP o projecte d'innovació pedagògica consisteix en una iniciativa duta a terme pels centres educatius amb la finalitat de respondre a objectius de millora educativa tant en les competències dels alumnes com de l'organització i gestió del centre. D'aquesta manera, les escoles pretenen que les seves metodologies s'adaptin a les necessitats del segle XXI, educant als alumnes a través del treball cooperatiu, l'ús de les noves tecnologies, apostat per la innovació, autosuperació i creativitat.

Quant a escoles PIP, a continuació es presenten alguns exemples de centres arreu d'Espanya que treballen amb metodologies que la majoria dels experts en educació secundària i que, tal com hem vist en els diferents autors, desenvolupen les competències que necessiten els alumnes per al món actual.

4.3.2. CEIP Francesc d'Albranca

El CEIP Francesc d'Albranca és un col·legi públic petit d'infantil i primària situat en la localitat de Es Migjorn Gran (Menorca). Compta amb una sola línia en català i amb un màxim aproximat de 15 alumnes per aula.

Tal com ho expliquen ells, el seu projecte educatiu de centre està inspirat en una metodologia activa i participativa que respongui a l'aprenentatge significatiu que pretenen aconseguir. Per a això, el seu projecte pedagògic gira entorn de les intel·ligències múltiples i a la integració de les capacitats i competències bàsiques.

Per a poder assolir tots els objectius que es proposen, fa diversos anys que l'escola va apostar per implementar el treball per ambients perquè el procés d'aprenentatge dels alumnes fos més actiu, autònom i creatiu.

Quant als ambients, són espais físics creats pels docents on s'ofereixen propostes de jocs i activitats perquè els alumnes interactuen tant amb el material manipulatiu que es presenta com amb altres companys. A través d'aquests entorns, s'aconsegueix que l'alumne adquireixi i enriqueixi els seus propis coneixements i competències mitjançant l'experimentació i el treball individual i cooperatiu.

Així doncs, l'aprenentatge basat en ambients és una estratègia molt favorable per a desenvolupar la creativitat, perquè com ja ens van assegurar els autors, l'autonomia i el poder de decisió d'allò que et ve de gust aprendre, motiva a l'alumne a participar activament en el procés d'adquisició de nous coneixements i respostes als problemes plantejats.

4.3.3. CEIP La Pradera

El CEIP La Pradera és un centre escolar públic situat a Valsaín, una localitat de Segòvia que imparteix classes a alumnes d'educació infantil i primària. Actualment compten amb una sola línia per cada curs, ja que l'escola és petita i només acull a alumnat dels pobles pròxims.

Des de l'any 2016/2017 l'escola va apostar per impulsar un model pedagògic innovador que impulsa als alumnes a treballar per mitjà de projectes i racons, educació emocional o escriptura creativa.

A través dels grups de treball col·laboratius i l'ús de les TIC, els alumnes realitzen dos projectes per trimestre en les àrees de Ciències naturals, socials i en Educació Artística, on duen a terme l'estudi del contingut curricular a partir d'elaboracions visuals com maquetes o *lapbooks*. A més, al ser una escola amb un nombre d'alumnes tan reduït, realitzen racons d'experiència on agrupen diferents cursos per a compartir activitats, tallers matemàtics o fins i tot d'escriptura creativa, en el qual els alumnes escriuen el seu propi llibre amb l'ajuda d'una editora. Tot això utilitzant materials manipulatius i espais adaptats que fomenten la participació, la imaginació i l'aprenentatge vivencial.

També, durant el curs 2015/2016 el centre va dur a terme una formació docent per a introduir un Pla de Millora relacionat amb l'educació emocional. Per a això, consciencien als seus alumnes de la importància d'expressar els sentiments i emocions, però també els ensenyen a prendre's un moment per a reflexionar sobre el que senten i fer temps mort quan es donen conflictes. Quan succeeix dins de l'aula tots disposen d'un racó de la tranquil·litat per a fer una pausa.

Quan les escoles parteixen des d'un context pròxim i col·laborador, el resultat sempre afavoreix a les metodologies que s'apliquen. Quant al treball per projectes, crec necessari destacar que aquest, no sols potencia aspectes més mecànics sinó que també afavoreix el desenvolupament d'intel·ligències creatives; al cap i a la fi, aquestes aules treballen a partir d'un tema que és triat pels mateixos alumnes, per la qual cosa els motiva a voler investigar i trobar les respostes més encertades.

4.3.4. CEIP San Walabonso

El CEIP San Walabonso, és l'únic col·legi de la localitat de Niebla (Huelva) que acull a un total de 400 alumnes repartits en 21 unitats. Gràcies a la feina realitzada per tot l'equip docent, l'escola ha aconseguit posicionar-se com a un dels centres més innovadors a l'hora d'introduir les TIC dins de les seves aules.

Encara que l'escola centra el procés d'e-a a l'ús de les TIC, l'equip directiu assenyala una clara diferenciació entre el projecte TIC i el projecte de centre; doncs, tal com ells diuen: "és fonamental que la persona creixi emocional i intel·lectualment, es desenvolupin les habilitats socials de l'alumnat, i es potencien activitats que impliquen la participació conjunta i global de tota la comunitat educativa", tot això recolzant-se en les TIC i qualsevol suport que els ajude a complir els seus objectius. Per poder traslladar els aprenentatges a la seva realitat més propera, l'escola utilitza internet per mostrar als alumnes tot el que podem trobar en el nostre món i tot el que podem aprendre d'altres cultures, països i persones. A més, per desenvolupar la creativitat, els alumnes disposen de moltes eines per elaborar els seus aprenentatges: presentacions, web stories, jocs interactius, entre altres.

A partir del seu projecte pedagògic i gràcies al treball que realitza tot l'equip docent, l'escola aconsegueix arribar a tots els alumnes, independentment del seu ritme d'aprenentatge, ja que

les eines s'adapten a les necessitats i motivacions de tothom. Així la participació, les ganes de millorar i la recerca de nous mètodes innovadors són el motor d'aquesta escola que pretén preparar als seus estudiants per a un món que al segle XXI canvia ràpida i frenèticament.

4.3.5. CPEIP Nau

El CPEIP Nau és una escola privada d'educació infantil i primària situada en Palma, capital de Mallorca. Aquest centre va començar en 2013 a formar-se com a centre PIP amb una metodologia innovadora que està homologada per la Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears gràcies al seu projecte de qualitat pedagògica.

Per poder complir amb els objectius i continguts estipulats en el currículum, l'escola treballa a través d'espais constituïts com ambients que, a més de dotar a l'alumnat de nous coneixements, valors i competències que els preparem per a la societat actual, fomenten la curiositat, imaginació i creativitat per mitjà de jocs i activitats interactives.

La metodologia activa, democràtica, participativa i flexible es reflecteix en els ambients preparats, que són espais per estimular experiències amb activitats i dinàmiques que propicien un aprenentatge significatiu. A més, en tot moment l'alumne és el protagonista i constructor del seu procés d'e-a, així es fomenta la responsabilitat, l'autonomia i el treball grupal i cooperatiu. En aquest tipus d'activitats és el propi alumne el que decideix quant de temps dedica a l'espai i quins materials utilitza per crear i interactuar amb els altres companys.

Els ambients d'aquest centre també es complementen amb "provocacions" (materials especials i diferents dels habituals), propostes (activitats obertes amb materials proposats per manipular i experimentar) i tallers (activitats dirigides pel mestre amb uns objectius i una duració determinada).

A partir de tercer de primària s'introdueixen les investigacions de manera interdisciplinari perquè els alumnes obtinguen una visió globalitzada dels nous coneixements treballats i creen connexions amb altres previs. Amb aquest sistema, adquireixen habilitats com la resolució de problemes, planificació, comunicació o interpretació de la informació.

Cada vegada són més les escoles que aposten per metodologies menys tradicionalistes. A més, són molts els educadors i autors que al llarg dels anys han predicat a favor de propostes innovadores, ja que aquestes ens ajuden a aconseguir una educació de qualitat, inclusiva i oberta a escoltar i atendre les necessitats dels alumnes, perquè aquests se sentin preparats per al món en el qual vivim. Un món canviant que cada vegada exigeix més i aposta per les persones diferents i inusuals.

A més, encara que moltes escoles no compten amb propostes per desenvolupar la creativitat, centres com els mencionats anteriorment treballen amb unes metodologies més alternatives que van més enllà de dotar als alumnes de coneixements sobre el món, sinó que pretenen fomentar altres habilitats que els preparen per al món del segle XXI.

És per això que la part de recerca d'aquest treball s'ha centrat a estudiar el desenvolupament de la creativitat en estudiants d'escoles innovadores de Menorca que aposten per oferir una educació centrada en propostes més lúdiques i pròximes a la realitat de l'alumne.

5. Metodologia del treball d'investigació realitzat

Al llarg de les experiències que he viscut en els diferents pràcticums realitzats en el Grau d'Educació Primària, he pogut observar diferents metodologies, formes de treball i estils d'ensenyament a les escoles de Menorca. No obstant això, encara no m'he creuat amb cap centre que, de manera conscient i intencionada, fomenti la creativitat en els cursos de primària.

Per a poder aprofundir i analitzar el desenvolupament de la creativitat en situacions quotidianes de les escoles a Menorca he realitzat una investigació de cas múltiple que ha consistit en l'estudi d'una mostra de participants (alumnes) pertanyents a centres públics i un concertat de cursos compresos entre segon i cinquè de primària. Per a dur a terme aquesta recerca, he fet ús del Test de Pensament Creatiu elaborat pel psicòleg Ellis Paul Torrance. Aquesta prova consisteix en dos subtests figuratius l'objectiu dels quals és avaluar les produccions creatives a través de dibuixos i composicions.

Gràcies a la validació i els barems que podem trobar en diferents fonts fiables (sent diversos els estudis que consideren aquest instrument un bon predictor), amb els resultats obtinguts podem valorar la creativitat en els alumnes a partir de les quatre dimensions incloses en el pensament divergent proposat per Guilford en 1950 i plantejades en el test de Torrance: originalitat, fluïdesa, flexibilitat i elaboració.

6. Estructura i desenvolupament de la investigació

6.1. Recerca documental

Com ja sabem, no existeix una definició vàlida i universal sobre com explicar la creativitat, la qual cosa pel que sembla suposa un problema a l'hora de voler tractar la conducta creativa com un punt indispensable i necessari en les metodologies, i en l'educació en general.

No obstant això, hem pogut veure que les diferents definicions proposades pels autors que tracten de donar visibilitat a la creativitat coincideixen que es tracta d'una capacitat humana per a la producció d'idees originals i amb valor, materialitzades en qualsevol disciplina, ja sigui artística, literària o naturalista.

Durant la realització del marc teòric d'aquest treball vaig donar amb un autor que, influenciat pel treball de Guilford sobre el pensament divergent, va crear un test que al marge dels ja coneguts tests del coeficient intel·lectual, valorés la creativitat i detecció d'alumnes amb altes habilitats intel·lectuals en qualsevol àmbit.

Encara que existeixen molts autors que critiquen la feblesa d'aquests tests, molts dels resultats obtinguts en diferents estudis tenen una fiabilitat satisfactòria. El que, malgrat ser un test psicomètric amb criteris de valoració més qualitius, les seves diferents revisions i adaptacions han permès que a través de la seva realització, puguem avaluar numèricament la creativitat d'una persona.

Torrance, secundat per la seva idea que la intel·ligència i la creativitat no poden valorar-se com una cosa equivalent, va voler demostrar a partir de la teoria de l'indar i les aportacions de Guilford sobre el pensament creatiu i les quatre dimensions, que la creativitat podia

quantificar-se i valorar-se, independentment dels tests d'intel·ligència, com un aspecte que pot treballar-se i millorar-se en les institucions educatives.

Després d'haver realitzat una recerca documental sobre la seva utilització, teorització i els diferents posicionaments en referència a la validació del Test de Pensament Creatiu de Torrance (Torrance Thinking of Creative Test TTCT), crec que és una eina que pot implementar-se de manera senzilla per a valorar quant creatius són els alumnes i si necessitem o no implementar noves estratègies i propostes per a fomentar la creativitat de les futures generacions.

6.2. Eines de recollida d'informació

Test de Pensament Creatiu de Torrance – TTCT-Figuratiu

El TTCT va ser desenvolupat per Torrance i els seus col·laboradors en 1966. Al llarg dels anys setanta i noranta aquest test ha estat revisat per diferents autors, la qual cosa ha servit per a investigar la seva validesa i millorar-lo amb el pas del temps. El test consta de dues proves que entre si són independents, la prova verbal i la figurativa. En el present treball he dut a terme el TTCT-Figuratiu que es tracta de tres subtests que tenen la intencionalitat d'avaluar les produccions creatives a partir de dibuixos i composicions. Quant a les proves realitzades en aquesta investigació, he realitzat dos dels tres subtests que compta la prova figurativa.

TTCT-Figuratiu (Subtest 1): Compondre un dibuix

En aquest primer test, compondre un dibuix, se li demana al participant que realitzi un dibuix a partir d'una forma ovalada verda que haurà d'adherir a la cartolina blanca en aquell lloc que ell desitgi. És necessari esmentar que perquè es pugui qualificar el treball, l'individu haurà de posar un títol al dibuix realitzat. L'objectiu d'aquesta prova és donar-li una utilitat a l'oval verd de la qual prèviament mancava.

Quant a les habilitats que seran qualificades en aquest subtest són:

1. Originalitat: nom o títol posat al dibuix; que sigui inusual i fora del comú.
2. Elaboració: quantitat de detalls que s'afegeixen per a embellir el dibuix.

TTCT-Figuratiu (Subtest 2): Acabar un dibuix

En el segon subtest, acabar un dibuix, consta de 12 vinyetes amb diferents traços en cadascuna d'elles a partir dels quals els participants hauran d'utilitzar-los per a realitzar diferents dibuixos i posar-los títol. Encara que aquest subtest consta d'un total de 12 vinyetes, no és necessari que es realitzen en la seva totalitat; no obstant això, la quantitat realitzada serà avaluada a favor d'aquells que hagin completat el total de vinyetes.

Per a dur a terme l'avaluació corresponent, es valorarà:

1. Elaboració: quantitat de detalls que s'afegeixen per a embellir el dibuix.
2. Originalitat: nom o títol posat al dibuix; que sigui inusual i fora del comú.
3. Flexibilitat: diversitat en les categories de les respostes donades (títols).
4. Fluïdesa: nombre de dibuixos realitzats amb títol.

Per a dur a terme una valoració objectiva dels resultats, l'avaluació de cada uns dels aspectes anteriors es farà tenint com a referència l'adaptació del TTCT realitzada per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esports del Govern de Canàries (vegeu en l'Annex).

criteris de correcció

TTCT-Figuratiu (Subtest 1): Compondre un dibuix

Originalitat

Per a valorar els resultats, seleccionarem el quadre corresponent al curs al qual correspon cada participant, on es troben les possibles respostes (títols dels dibuixos) i la puntuació corresponent

a cada possibilitat. Si la resposta donada per l'alumne no figura en el quadre se li assignarà la puntuació màxima de cinc punts, que és igual per a tots dos subtests. (vegeu a annexos)

Elaboració

Per a comptabilitzar el nombre de detalls realitzats, donarem una puntuació màxima d'1 per ítem observable en el dibuix: a) utilització de color amb referència al significat del dibuix, b) incorporació d'ombres clarament dibuixades i intencionades, c) agregació d'elements decoratius que acompanyen al dibuix (només es donarà un punt), d) representació d'elements secundaris que milloren la idea principal i e) referenciació del dibuix en forma de títol elaborat, sense que sigui una mera descripció del que ha representat en el paper.

TTCT-Figuratiu (Subtest 2): Acabar un dibuix

Elaboració

S'utilitzaran els mateixos criteris i punts a obtenir que en el subtest compondre un dibuix.

Originalitat

Per al subtest 2 existeix un total de dotze quadres corresponents a cadascuna de les vinyetes que han de valorar-se independentment.

Flexibilitat

La flexibilitat en el subtest “acabar un dibuix” es puntuarà segons el nombre total de categories utilitzades en les diferents vinyetes, per la qual cosa cada categoria s'obtindrà un punt. Les diferents categories es troben recollides en la taula (vegeu en annexos).

Fluïdesa

Per a aquest aspecte, es concedirà un punt per cada dibuix realitzat, per la qual cosa la puntuació màxima serà de dotze.

Una vegada s'obtinguin tots els punts, l'avaluació de la creativitat figurativa s'obtindrà a partir dels quatre components o aspectes esmentats anteriorment. Per a això, se sumaran els punts de cada subtests realitzats. La puntuació màxima assolible és de 10 punts en el subtest 1 i 144 punts en el subtest 2.

6.3. Les escoles

Per a poder dur a terme aquestes proves i valorar el treball que es realitza sobre la creativitat dins de les aules d'Educació Primària de Menorca he comptat amb la col·laboració de tres centres públics i un concertat que sumen un total de 179 alumnes de dotze aules diferents que s'han ofert a realitzar els tests en alguns dels seus cursos. Per motius de privacitat, el nom d'aquests centres quedarà en l'anonimat.

Encara que algunes escoles de l'illa s'han edificat sobre els pilars de l'educació innovadora, durant els últims anys molts dels centres han viscut grans canvis i transformacions tant en la seva metodologia com en els valors i ensenyaments que volen oferir. Encara que són algunes les escoles que fins ara no han fet la transició, enrere van quedar els sistemes tradicionals que, amb gran certesa, no donen peu al desenvolupament creatiu. Quant a les escoles que sí han donat pas a altres maneres d'ensenyar i aprendre, totes elles tenen en comú una cosa, són centres que han implementat les metodologies innovadores en la seva manera de treballar i entendre l'educació.

Incorporació de noves tecnologies, treball per projectes, racons, tallers compartits o gran aula són només algunes de les alternatives a l'educació tradicional que es duen a terme a les aules dels col·legis participants. A través del treball i el compromís de l'equip docent, aquestes escoles han estat capaces de millorar el seu procés de e-a i guiar a l'alumne per un camí adaptat i pensat per al desenvolupament de les seves capacitats personals, el pensament crític, els processos de reflexió o la millora de les seves habilitats socials. Tot això apostant per activitats motivadores i lúdiques, que tinguin en compte els diferents ritmes d'aprenentatge, gustos i que siguin significatives per a l'alumne.

Partint des de la pròpia concepció d'aquestes escoles, avaluarem els seus resultats en les proves del TTCT per a valorar el treball i el nivell de desenvolupament creatiu que duen a terme durant el seu dia a dia dins de les aules. És necessari destacar que cap d'aquestes escoles compta amb un projecte o proposta didàctica que intencionadament es presentin situacions on l'alumne hagi de fer ús de la seva capacitat creativa per a fomentar el seu correcte desenvolupament.

Així doncs, partint de la realitat d'aquestes aules, i atenint-nos a les característiques i tipologia de treball dels centres, analitzarem les puntuacions obtingudes pels alumnes. A més, utilitzarem

l'edat i el sexe d'aquests per a poder estudiar que influència tenen aquests factors a l'hora de desenvolupar un pensament creatiu.

6.4. Observació i checklist

Pel fet que aquest Treball de Fi de Grau el vaig realitzar simultàniament durant el meu període del pràcticum de menció, no vaig poder estar present a les aules durant la realització de les proves que conformen la investigació. Per això, els docents de les diferents aules que amablement han participat en aquest treball van rebre instruccions detallades dels materials necessaris, l'explicació pas a pas (complint les normes indicades per l'autor del TTCT, Torrance) i punts a tenir en compte a l'hora de presentar l'activitat al grup.

Després d'haver rebut la retroalimentació dels docents, tant verbalment com amb l'emplenament d'aquesta taula, puc dir que els alumnes van ser capaços d'entendre i dur a terme la seva realització de manera autònoma. Seguint amb les pautes, van disposar de temps suficient per a acabar les proves, per la qual cosa en cap moment se'ls va pressionar a acabar-les, perquè es van respectar els diferents ritmes d'aprenentatge, atenint-se al fet que varis van necessitar bastant temps per a pensar allò que els inspirava l'oval i els diferents traços. Una altra dada a destacar és que l'activitat no es va presentar com un treball d'Educació Artística, només en dues de les dotze aules participants se'ls va indicar que aquest test era part d'aquesta assignatura.

A través de les meves experiències en les pràctiques, he pogut observar que generalment, l'Educació Artística ha anat perdent l'interès per part de l'alumnat, que percep aquesta assignatura com una "obligació més" i no com una oportunitat d'exercitar les arts plàstiques. És per això que, en presentar aquests tests com una activitat especial a realitzar, els estudiants es van motivar molt i van rebre l'activitat com una cosa nova i fora de l'habitual, la qual cosa els va permetre potenciar la seva creativitat a partir de la seva pròpia imaginació.

També m'agradaria destacar alguns aspectes que van ser observats pels tutors durant la realització d'aquest test:

- Durant la presentació del material els alumnes van mostrar la seva sorpresa i dubte en veure l'oval verd, el qual molts el van descriure com un ou, una cosa bastant comuna.

- El subtest 2, acabar un dibuix, va ser el més complicat d'explicar, ja que al principi van sorgir molts dubtes de com havien de completar els traços formant una figura simètrica i si havien de realitzar un únic dibuix que englobés els traços d'una mateixa vinyeta.
- En general l'activitat va resultar molt entretinguda. Els alumnes van mostrar molt d'interès en la seva realització ja que per a tots era una cosa completament nova, perquè mai s'havien trobat amb la situació d'haver de realitzar una activitat d'aquest tipus.

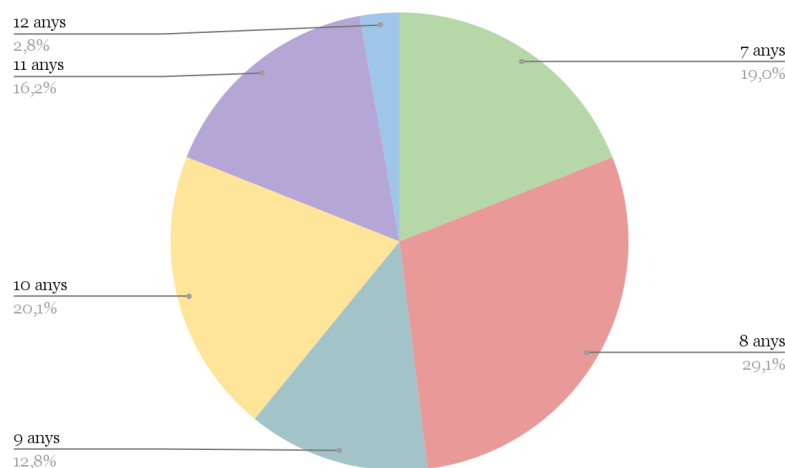
Definitivament podem dir que la realització d'aquesta prova ha estat un èxit, perquè tenint en compte que, com he esmentat, els alumnes mai havien fet una activitat com aquesta en la qual no hi havien pautes a seguir, i on el factor més important era la capacitat individual de dur a terme l'activitat utilitzant la seva imaginació i creativitat. Així doncs, sabent que al principi els alumnes es van desubicar una mica amb aquesta activitat tan oberta i diferent (perquè no disposaven de cap mena d'exemple visual o verbal en l'explicació), podem suposar que les escoles no incorporen massa activitats de tipus resolutives (a excepció de l'àrea de matemàtiques) on sigui el mateix estudiant, autònomament, el que desenvolupi els seus mecanismes per arribar a un resultat sense disposar d'un camí prèviament delimitat o una sèrie de pautes necessàries per a trobar la resposta més adequada.

OBSERVACIÓ DEL DESENVOLUPAMENT DEL TTCT DINS L'AULA		
1. La classe ha comprès que havia de fer en la prova <i>compondre un dibuix</i> (oval verd).	SÍ	NO
2. La classe ha comprès que havia de fer en la prova <i>acabar un dibuix</i> (vinyetes amb traços).	SÍ	NO
3. La classe no ha necessitat cap exemple (verbalitzat pel docent) per a realitzar la prova <i>compondre un dibuix</i> (oval verd).	SÍ	NO
4. La classe no ha necessitat cap exemple (verbalitzat pel docent) per a realitzar la prova <i>acabar un dibuix</i> (vinyetes amb traços).	SÍ	NO
5. La classe ha elaborat les proves satisfactòriament (sense confusió i estrès).	SÍ	NO
6. La classe NO ha tingut problemes per a entendre i realitzar les proves (molt difícil per a la seva edat, s'ha dificultat acabar-les).	SÍ	NO
Observacions:		

6.5. Anàlisi de la informació recollida

Amb el propòsit de valorar el desenvolupament de la creativitat a les escoles de primària de Menorca, he dut a terme una investigació de cas múltiple a un total de 179 alumnes d'entre set i dotze anys pertanyents a escoles públiques i una concertada en les quals, malgrat apostar per metodologies innovadores, en els seus programes educatius no es presenten situacions d'aprenentatge en les quals es facin propostes específiques per al desenvolupament creatiu. Així, a través d'aquestes escoles participants presentades com centre A, B, C i D analitzarem quantitativament quant de creatives són.

Quant als participants, el 47% del total són filletes, mentre que el 53% restant són fillets que actualment es troben entre el primer i segon cicle d'Educació Primària. A continuació es mostra una gràfica amb el percentatge de participants segons l'edat.

Com podem observar en la gràfica circular, els percentatges per edat estan bastant equilibrats, repartint-se aproximadament la meitat del total tant en el primer com en el segon cicle de primària. No obstant això, el grup d'alumnat majoritari és el de 2n i 3r curs, que pertany a la franja d'edat de 8 anys. Una altra xifra cridanera és la del 2,8%, que representa a cinc estudiants repetidors que, per edat, haguessin cursat 6è de primària durant aquest curs escolar.

A partir d'aquestes dades sobre els participants, establim una relació entre les etapes maduratives (atesa l'edat) i les puntuacions obtingudes en els diferents subtests del TTCT-Figuratiu. Quant als resultats previstos, l'edat hauria de significar un factor rellevant a l'hora de

desenvolupar la creativitat, perquè com més major, més capacitats adquirim a través de la pràctica i les experiències.

Resultats obtinguts

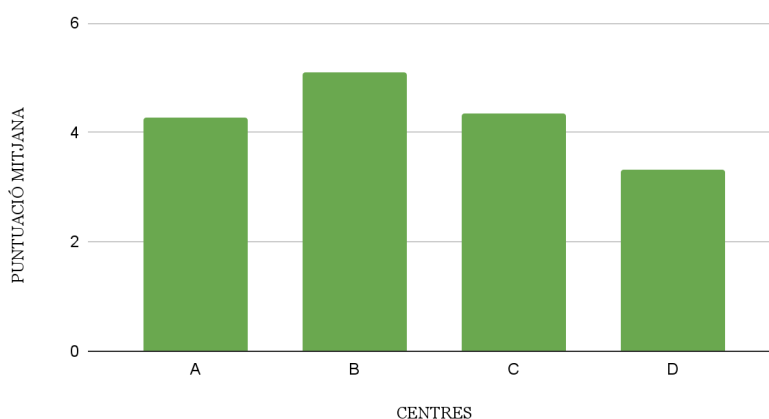
A continuació es presenten una sèrie de gràfiques i dades que recullen els resultats obtinguts en tots dos subtest realitzats pels alumnes d'escoles de primària de Menorca.

SUBTEST 1. TTCT – Figuratiu: Compondre un dibuix

Subtest 1. Resultats obtinguts per centres

Per tal de realitzar correlacions amb els aspectes d'edat i sexe, i poder comparar les escoles públiques amb la concertada, primerament es presentaran i analitzaran els resultats del subtest 1 per centres participants.

Subtest 1. Resultats obtinguts per centres participants

En aquesta primera gràfica dels resultats del subtest 1 podem observar que les puntuacions obtingudes de cadascuna de les quatre escoles que han participat en la investigació. Si ens fixem en les columnes, els centres A, B, C, D van tenir una puntuació mitjana de 4,27-5,1-4,35-3,31 respectivament. Cal destacar que en aquesta primera prova només una de les escoles ha superat la meitat dels punts assolibles, encara que només per una dècima. Així doncs, podem dir que els resultats d'aquest subtest no han estat molt favorables.

Quant a l'anàlisi individual de les escoles, destaca negativament el resultat del **centre D**. Aquest centre, l'únic concertat, ha obtingut la puntuació més baixa, la qual cosa ens fa pensar que la

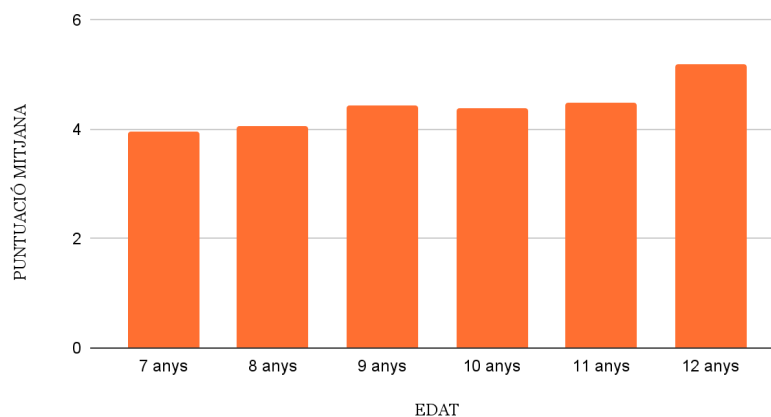
seva metodologia d'e-a no afavoreix la creativitat. A les seves aules, no trobem material manipulatiu i tampoc fan treballs d'experimentació o per racons, per la qual cosa el seu projecte d'ensenyament en gran aula no suposa una gran diferència per al desenvolupament del pensament creatiu.

En canvi, els **centres A i C** van presentar uns resultats similars amb només 0'8 dècimes de diferència. Aquestes escoles de Ciutadella treballen amb metodologies com els tallers compartits, els ambients i l'ús de les TIC com eina de suport per a afavorir aprenentatges significatius i pròxims a la realitat dels alumnes.

No obstant això, el **centre B** ha estat l'únic en obtenir una puntuació més alta que supera la meitat dels 10 punts assolibles. En aquesta escola pública situada a Maó treballen per situacions d'aprenentatge i ensenyament (SAE) a través de projectes transversals que són triats pels alumnes segons les seves curiositats i motivacions. A més, prioritzen l'educació emocional, el clima d'aula i els diferents ritmes d'aprenentatge.

Subtest 1. Correlació entre els resultats i l'edat

Subtest 1. Correlació entre resultats i edat

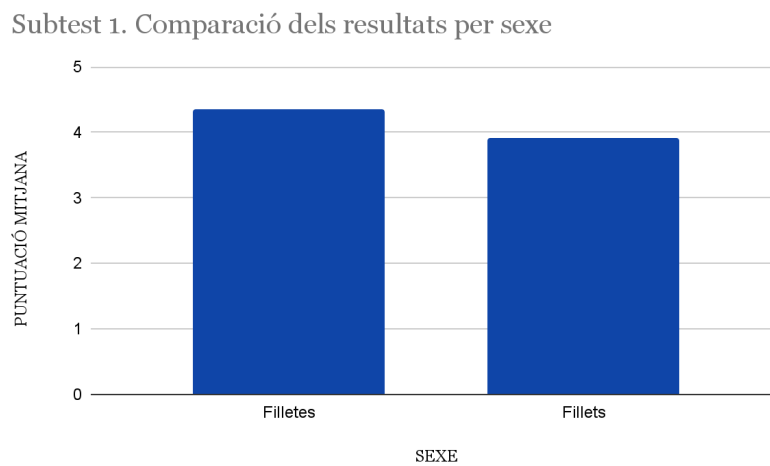

Tal com podem observar en la gràfica de columnes, existeix una estreta relació entre els resultats obtinguts i l'edat dels alumnes participants. Pel que, tal com vaig esmentar anteriorment, podem dir que com més gran sigui el progrés del estudiant en el seu procés maduratiu més desenvoluparà, entre altres habilitats, la seva capacitat creativa i resolutiva. No

obstant això, és necessari esmentar que la puntuació mitjana més alta, d'un 5,2, és gairebé cinc punts per sota de la màxima puntuació (10 punts) que es pot aconseguir en aquest subtest.

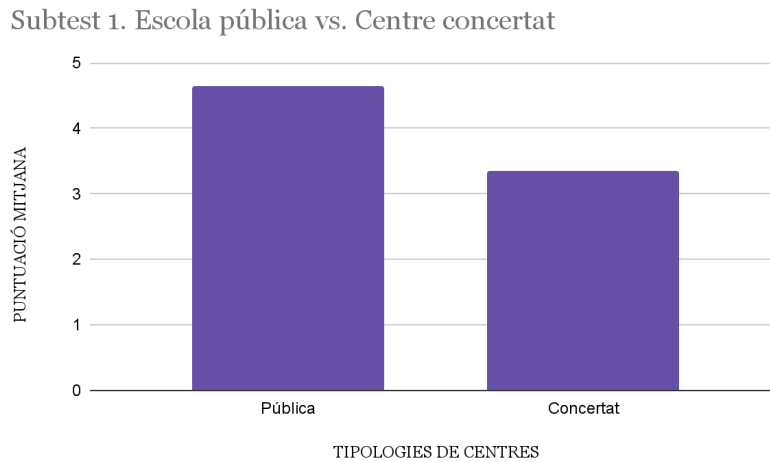
Així doncs, a través dels anys, l'alumne creix i àmplia els seus coneixements fins a aconseguir la seva identitat pròpia gràcies a l'experiència i fruit del seu procés d'ensenyament-aprenentatge. Aquesta identitat li dota de capacitats com la presa de decisions, la resolució de problemes o la construcció de nous propòsits i metes.

Subtest 1. Comparació dels resultats per sexe

Tal com sospitava, quan comparem les columnes podem observar que les filletes han obtingut en el subtest 1, una puntuació mitjana més elevada respecte a la dels fillets. Mentre que elles compten amb una mitjana de 4,35 sobre els 10 punts totals que poden aconseguir-se en aquesta prova, ells s'han quedat a mig punt aproximadament per sota. Encara sense haver analitzat el segon subtest, podem observar que les dones presenten un pensament creatiu més elevat. No obstant això, en el quart curs els fillets han obtingut puntuacions més elevades.

Subtest 1. Escola pública vs. Centre concertat

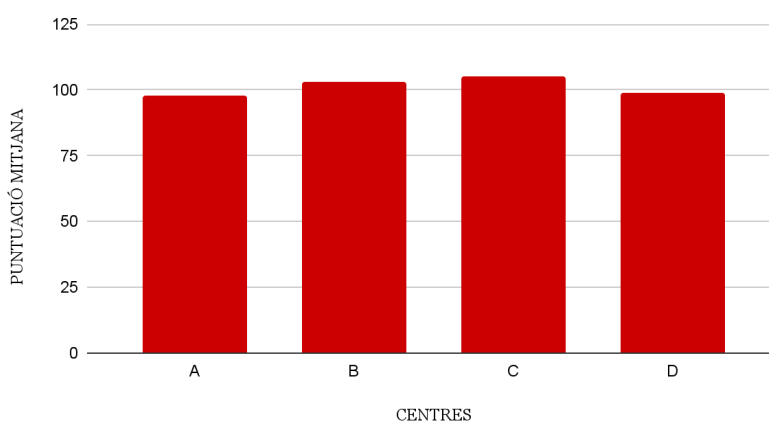
Quant a la següent gràfica, crec que és convenient comparar la puntuació mitjana que s'ha obtingut tant a les escoles públiques com en la concertada. Com podem observar, hi ha una notable diferència entre totes dues tipologies de centres; per una banda, els públics han obtingut una puntuació mitjana de 4,57, mentre que la concertada s'ha quedat amb un total de 3,31. No obstant això, cal esmentar que per a la realització d'aquesta investigació només va ser possible la col·laboració d'un centre concertat, per la qual cosa aquestes dades no són força representatives d'aquestes escoles. Així i tot, quan vaig presentar el test a les aules concertades (jo mateixa vaig poder ser present), vaig observar que els alumnes no estaven massa motivats i que varen tenir pressa per acabar totes dues proves, la qual cosa em porta a pensar que, tal com vaig poder veure, l'escola du a terme constantment activitats per a fomentar les habilitats lògic matemàtic i lingüístiques, però passa per alt propostes que incloguin material manipulatiu i que desenvolupin el pensament creatiu i crític.

SUBTEST 2. TTCT – Figuratiu: Acabar un dibuix

Subtest 2. Resultats obtinguts per centres

Com també en el primer subtest, es presenten de forma individual les puntuacions mitjanes pertanyents al segon subtest realitzat per quatre escoles de l'illa de Menorca.

Subtest 2. Resultats obtinguts per centres participants

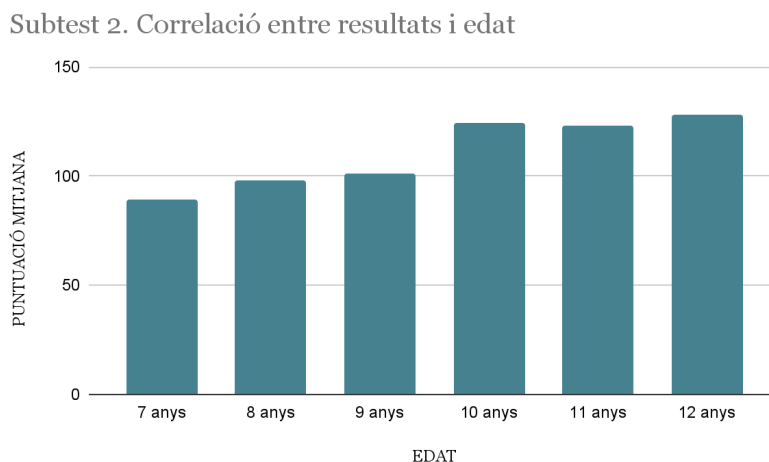
A diferència de la primera prova que van realitzar els 179 alumnes participants, els resultats mitjans de la prova "acabar un dibuix" estan molt igualats, perquè no trobem gran diferència entre ells. A més, els resultats han estat més favorables i satisfactoris que en el subtest anterior, ja que la puntuació màxima que poden puntuar és de 144 punts.

Primerament, el **centre C**, a diferència de l'altre subtest en el qual s'ha quedat amb un segon lloc, ha obtingut la puntuació més alta dels quatre, posicionant-se en el primer lloc amb una puntuació mitjana de 105 punts. Tan sols li han separat 39 punts del que podem dir que seria un 10 o un excel·lent.

En aquest cas, el **centre B** ha obtingut 103 punts, la qual cosa li ha atorgat un segon lloc a tan sols dos punts del centre C. Cal destacar que totes dues escoles, encara treballant amb diferents metodologies, introdueixen el treball per projectes dins de la seva programació.

Curiosament, el **centre A i D** (tots dos situats a Ciutadella) van obtenir una puntuació molt similar, amb només 1 punt de diferència. El més curiós és que el centre concertat ha obtingut 99 punts, mentre que l'altre centre s'ha quedat en quart lloc amb 98 punts. No obstant això, a diferència del subtest 1, la distància entre la puntuació del col·legi concertat i aquest col·legi públic no signifiquen gran cosa, per la qual cosa podem continuar suposant que les escoles públiques a Menorca han sabut fomentar millor la creativitat que l'escola concertada.

Subtest 2. Correlació entre els resultats i l'edat

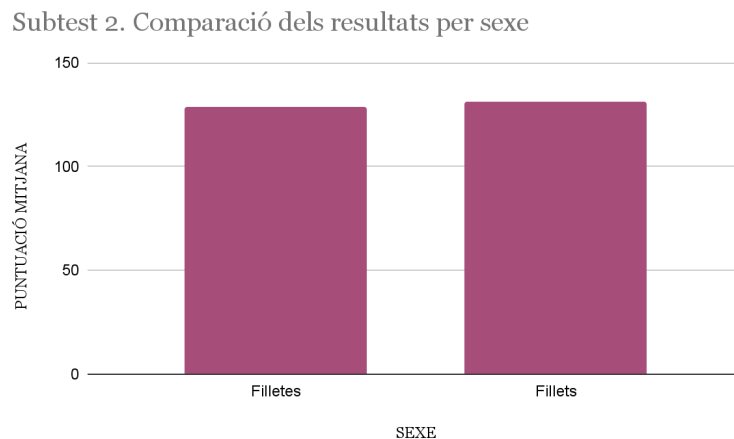

A diferència del passat subtest, en la prova "acabar un dibuix" els alumnes han obtingut millors resultats, ja que les puntuacions mitjanes han oscil·lat entre 89 i 128 punts, la qual cosa és una dada molt prometedora, perquè la puntuació màxima assolible en aquest subtest és de 144 punts. A més, una altra dada curiosa d'aquesta gràfica és que si parem atenció en les últimes tres columnes pertanyents a edats del segon cicle de primària, podem veure que els participants de deu anys han obtingut més puntuació que els seus companys d'onze anys, encara que la diferència només es tracta de 5 punts. Això es pot deure al fet que molts d'aquests nens estaran a punt de complir els onze anys, per la qual cosa les seves capacitats ja estan ben desenvolupades per al curs en el qual es troben. Igual que en la gràfica del subtest 1, tornem a veure que l'edat és un factor a tenir en compte a l'hora de valorar aquests resultats, perquè els coneixements i la intel·ligència adquirida és superior a mesura que passen els anys escolars.

Els resultats obtinguts i la seva anàlisi de correlació entre la puntuació i l'edat dels participants mostren que quant majors són els estudiants, la puntuació obtinguda incrementa. Aquestes dades obtingudes poden comparar-se amb els resultats d'un estudi realitzat pel Govern de Canàries en una mostra de més de mil alumnes durant els anys 2003-2006. Aquesta investigació feta en 2007 com a part dels Programes d'Innovació Educativa d'aquesta Comunitat Autònoma, van revelar l'existència de diferències significatives entre les puntuacions obtingudes en els diferents cursos, pel que les puntuacions són majors a mesura que augmenta el curs escolar; no obstant això, l'estudi que van fer en cursos de primer de primària fins a quart de l'ESO van mostrar un increment molt notable en els primers cursos de primària fins a finalitzar quart de

primària, curs on es produïa una petita caiguda de les puntuacions, però que es recuperava a partir de la finalització de l'etapa de primària.

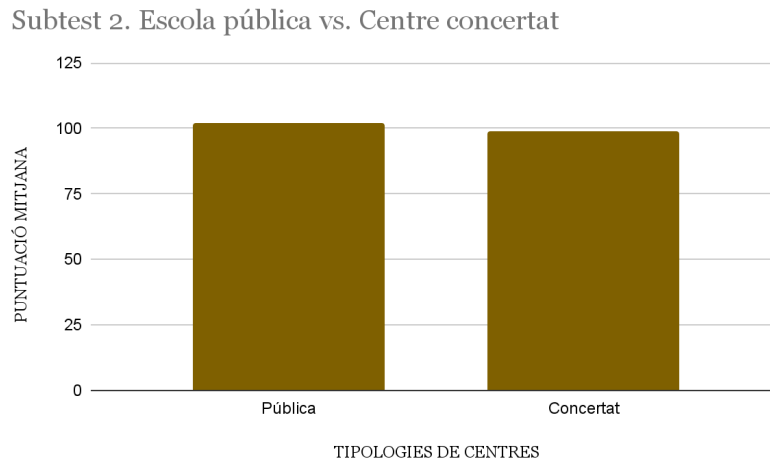
Subtest 2. Comparació dels resultats per sexe

Encara suposant una diferència molt minúscula, després d'haver finalitzat el comptatge de puntuacions he observat que els fillets han obtingut resultats més favorables, sobretot en l'apartat de flexibilitat en el qual es podien obtenir fins a un total de 12 punts. Aquest aspecte avaluable tenia en compte el nombre de categories (diferents representacions d'objectes o coses) en les quals es classificaven les vinyetes. Així i tot, la diferència entre les puntuacions mitjanes és només de 2 punts, situant a les filletes i fillets en una puntuació de 129 i 131 respectivament.

Un treball realitzat per la revista científica REICE anomenat "La creativitat des de la perspectiva d'Estudiants Universitaris" va recopilar diferents resultats i dades trobades de diverses recerques realitzades per autores que havien estudiat la creativitat en diferents etapes i edats. Aquestes investigacions no van mostrar una influència entre totes dues variables, pel que no queda clara l'existència d'una correlació entre el pensament creatiu i el gènere. No obstant això, mentre que un estudi realitzat en Malàisia amb estudiants als qui se les va passar les proves Torrance van mostrar major puntuació els fillets (Seng, 1991), en l'estudi sobre el pensament creatiu realitzat en 1000 alumnes, van puntuar més alt les filletes en les proves (Lee, 2005). Així doncs, podríem suposar que el gènere no seria un factor a considerar, però en els resultats obtinguts en la investigació de cas múltiple en alumnes d'escoles de Menorca, veiem una petita diferència entre els resultats dels fillets i les filletes.

Subtest 2. Escola pública vs. Centre concertat

Igual que en la gràfica de columnes del subtest 1 que comparava totes dues tipologies d'escoles, l'escola pública ha presentat millors resultats respecte a l'escola concertada. Això sí, és necessari esmentar que a diferència de la primera prova, els resultats que podem veure en la gràfica de dalt són molt igualats, perquè els separa tan sols 3 punts. És per això que per a poder valorar adequadament aquest apartat, seria més encertat disposar de més escoles en les quals dur a terme les proves pertinents. Encara així m'atrevesc a dir que les escoles públiques, a nivells generals, han tingut qualificacions més elevades, per la qual cosa es podria dir que l'educació pública suposa un millor lloc per al desenvolupament creatiu. Això pot ser que es degui als recursos disponibles.

7. Conclusions

Ara, després d'haver finalitzat i arribat a la culminació final d'aquest Treball de Fi de Grau puc afirmar que el camí i el procés de realització d'aquest ha estat tot un repte i una experiència molt enriquidora que m'ha fet reflexionar constantment sobre la realitat de les aules d'Educació Primària. Encara que coneixia el terme creativitat, la recerca i tria de la informació teòrica sobre aquesta capacitat m'ha servit per a complementar els coneixements adquirits gràcies al Grau d'Educació Primària i els conceptes nous que he anat descobrint al llarg de la meva recerca a prop del tema tractat. A més, fins abans de l'elaboració d'aquest TFG no havia parat la meva atenció en el camp de la intel·ligència i el desenvolupament creatiu, per la qual cosa en haver

triat aquests continguts com a eix principal del meu treball, he tingut l'oportunitat d'informar-me i interessar-me sobre la creativitat i la seva aplicació dins de l'aula. D'aquesta manera, he obert la meua visió cap a la importància que té el desenvolupament de la creativitat i la seva aplicació directa dins del procés d'ensenyament-aprenentatge dels alumnes.

D'una banda, la fase de recerca i selecció d'informació relacionada amb l'aplicació de la creativitat a les aules ha estat bastant complicada. Al llarg dels anys molts autors han fet esment d'aquest concepte tan poc investigat en els seus treballs, però la realitat a les aules és molt diferent del que ens proposen les teories. A través de plataformes com Google i Google Acadèmic he duit a terme el desenvolupament del marc teòric complementant-lo amb la informació sobre diferents escoles menorquines que he pogut conèixer i analitzar en persona gràcies a les diferents propostes d'algunes assignatures i les pràctiques realitzades en el grau. No obstant això, tinc que reconèixer que no he pogut trobar tota la informació que m'hagués agradat processar i incloure en aquest treball, perquè sembla que les escoles, en el cas de dur a terme pràctiques creatives, no les han compartit amb la resta d'usuaris; i per això només he disposat de la teoria de diversos autors reconeguts i la meua experiència i coneixements sobre diverses escoles de Menorca que a causa de la implementació de metodologies innovadores en el seu procés d'ensenyament, afavoreixen més el desenvolupament creatiu que en les tradicionals.

Quant al desenvolupament de la investigació, encara que aquest procés d'observació i recollida de dades ha suposat tot un desafiament per a mi, estic satisfeta amb els resultats obtinguts i sobretot amb el procés de realització d'aquestes proves, perquè això m'ha permès aprendre més sobre les escoles i valorar més tot el que ens pot oferir col·laborar amb altres institucions com en aquest cas, amb les universitats. A més, crec necessari esmentar que sense l'ajuda i predisposició dels docents que han participat, no crec que hagués pogut dur a terme aquesta investigació de cas múltiple que ha estat de gran ajuda per a valorar si el treball del dia a dia de les aules desenvolupa pensaments creatius en els alumnes.

Una vegada finalitzat tot, crec que si hagués de valorar el que ha suposat per a mi aquest treball diria que ha estat molt útil per a dur a terme una anàlisi de la informació i aprendre a extreure el seu valor i plasmar-la de manera reflexiva, contrastant-la amb les dades obtingudes gràcies a la part d'investigació de cas múltiple. A més, diria que al llarg d'aquest procés a poc

a poc he anat afermant més els meus coneixements i adquirint més objectivitat amb la realitat que envolta al món de l'educació.

Si hagués de tornar a fer de nou aquest TFG, crec que aprofundiria més en el treball que es realitza dia a dia dins de les aules. Per a això, duria a terme una recerca d'informació més enfocada als beneficis que tenen les metodologies innovadores per al desenvolupament d'habilitats com la resolució de problemes, la comunicació o el pensament crític i creatiu. També, per a complementar la part teòrica, realitzaria una recerca directa a partir de l'observació i la recollida de dades més concretes, com amb una entrevista més elaborada als docents participants.

D'altra banda, fent referència als objectius que em vaig plantejar a l'inici d'aquest treball, crec que la recerca realitzada es complementa de manera satisfactòria amb el marc teòric de la realitat de les escoles de primària en Espanya i l'aplicació de teories com les intel·ligències múltiples (encara que algunes escoles apliquen aquests fonaments, no és una teoria validada) o la intel·ligència divergent dins de les seves propostes educatives.

Així doncs, per a poder dur a terme la recerca, primerament volia fer referència a la realitat dins dels centres educatius a partir d'aquest objectiu: "Construir un marc teòric que reflecteixi el concepte, transversalitat i desenvolupament de la creativitat duita a terme en diferents escoles d'Educació Primària a Menorca". Per a poder assolir aquest fi, al llarg de l'apartat 4.2 tracte sobre el currículum d'Educació Primària de les Illes Balears, atenint-nos al que podem trobar en aquest document i al posicionament que ocupa la creativitat, que avui dia no es contempla com una habilitat a desenvolupar directament dins de l'aula. A més, en l'apartat 4.3 es presenten diferents escoles d'Espanya considerats centres PIP que ens han servit per a veure que, avui dia, no existeixen propostes ni projectes dirigits al desenvolupament creatiu directe, és més aviat un ítem com altre a tenir en compte a l'hora de realitzar la programació i els continguts del currículum.

D'altra banda, partint de la realitat presentada anteriorment sobre escoles, el segon objectiu "Realitzar una revolta de cas múltiple en escoles públiques i concertades de Menorca per a observar i analitzar el treball que duen a terme en els cursos de primària per a fomentar la creativitat dels estudiants en les diferents situacions d'aprenentatge del dia a dia" des del meu punt de vista també s'ha complert, perquè al llarg de l'apartat 6.4 i els que li segueixen es

presenta una investigació de cas múltiple duita a terme en quatre escoles de Menorca que han aportat dades que ens han permès formar unes conclusions a través de l'anàlisi d'aquests. No obstant això, cal esmentar que per motius externs a jo, l'altre col·legi concertat de l'illa no va poder participar en aquest treball, per la qual cosa només ens hem pogut basar en les dades extretes d'una sola escola concertada, per la qual cosa les dades recollides no són una representació fiable del procés de e-a d'aquestes escoles.

Quant als objectius i el que pretenia estudiar a través d'aquest treball, crec que puc afirmar a partir de l'anàlisi de les aportacions de l'anterior investigació, que les escoles de primària de Menorca són idònies perquè es pugui desenvolupar el pensament creatiu, ja que les metodologies innovadores són el futur d'una educació que cada any necessita renovar-se i millorar per a poder oferir un procés de e-a adaptat a les necessitats socials del segle XXI. A més a més, igual que Robinson (2011) crec que l'educació actual té uns reptes molt diferents que no s'han d'abordar amb les mateixes solucions amb les quals es donava resposta fa dècades. Al cap i a la fi, la societat ha evolucionat, i les noves generacions tenen nous desafiaments que els exigeix ser més competents i destacar a través d'aportacions noves i significatives; aportacions que en definitiva requereixen una vegada més, d'un pensament creatiu que ens capaci per a crear idees amb valor i trobar solucions més eficients i mai abans vistes.

Ja per a finalitzar, a través de la recopilació d'una gran quantitat d'informació i idees de diferents autors, i la valoració realitzada gràcies a les dades recollides a les escoles, des del meu punt de vista crec que és possible introduir noves propostes que treballin directament la creativitat a l'aula. Al cap i a la fi qualsevol persona disposa de les capacitats creatives, i per això el treball dels docents és fomentar-la a partir d'activitats d'experimentació que els facin sortir de la seva zona de confort i els presentin problemes pròxims al seu dia a dia que els facin exercitar les capacitats resolutives, crítiques i els permeti crear nous coneixements fora del que s'estableix. Com deia Picasso, el gran enemic de la creativitat és el sentit comú.

8. Referències bibliogràfiques

Campos, A., & Gonzalez, M.^aA. (1994), Imagen, inteligencia y creatividad (3.a ed., Vol. 6, pp. 387–393). CODEN PSOTEG. <http://www.psicothema.com/pdf/934.pdf>

Carpintero, E., Cabezas, D., & Pérez, L. (2009). El modelo de inteligencias múltiples: propuesta de enriquecimiento para alumnos con altas capacidades. En *Inteligencias múltiples y altas capacidades. Una propuesta de enriquecimiento basada en el modelo de Howard Gardner*. (16.a ed., Vol. 14, pp. 4–13). Faísca.

Cascón, R. (2016). Mentes creativas: una anatomía de la creatividad vista a través de las vidas de Sigmund Freud, Albert Einstein, Pablo Picasso, Igor Stravinsky, T.S. Eliot, Marta Graham y Mahatma Gandhi. *Revista de Libros*, 16, 155–157.

CEIP Francesc d'Albranca. (2019, 28 enero).El PROJECTE DE L'ESCOLA. <http://www.ceipfrancescdalbranca.es/index.php/el-projecte-de-l-escola>

CEIP La Pradera (2018). Modelo pedagógico. Junta de Castilla y León. <https://cutt.ly/6n49at8>

CPEIP Nau. (2019, 9 julio). ¿Cómo trabajamos? Nau Escola. <https://cutt.ly/5n42X4q>

CEIP San Walabonso. (2015). *Uso de las TIC en los procesos de enseñanza y aprendizaje*. [Folleto].

Ferrando, Mercedes, & Ferrándiz García, Carmen, & Bermejo, María Rosario, & Sánchez, Cristina, & Parra, Joaquín, & Prieto, María Dolores (2007). Estructura interna y baremación del Test de Pensamiento Creativo de Torrance. *Psicothema*, 19(3),489-496. ISSN: 0214-9915.Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=72719320>

Fuentes Ramos, Carmen Rosa, Torbay Betancor, Ángela Desarrollar la creatividad desde los contextos educativos: un marco de reflexión sobre la mejora socio-personal . *REICE. Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*. 2004, 2(1), 0 [fecha de Consulta 8 de Marzo de 2021]. ISSN: Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=55120112>

Gardner, H. (1995). *Inteligencias Múltiples: La teoría en la práctica*. Paidós.

Jiménez, J. E., Artiles, C., Rodríguez, C., & García, E. (2007). Adaptación y baremación del test de pensamiento creativo de Torrance: expresión figurada. Educación primaria y secundaria (Canarias, 2007 ed.). Consejería de Educación, Cultura y Deportes del Gobierno de Canarias.

López-Martínez, Olivia, & Navarro-Lozano, Juan (2010). Influencia de una metodología creativa en el aula de primaria. *European Journal of Education and Psychology*, 3(1),89-102.[fecha de Consulta 6 de Marzo de 2021]. ISSN: 1888-8992. Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=1293/129313736007>

Mimenza, O. C., & Castellero Mimenza, O. (2021, 9 abril). La teoría de la Inteligencia de Guilford. Psicología y Mente. <https://psicologiaymente.com/inteligencia/teoria-inteligencia-guilford>

Oval verd. (2007). [Ilustración]. Jiménez, J. E., Artiles, C., Rodríguez, C., & García, E. En Adaptación y baremación del test de pensamiento creativo de Torrance: expresión figurada. Educación Primaria y Secundaria (Programas de Innovación Educativa ed.1, p. 22).

Punset, E. (2011, Marzo, 4). Entrevista con Ken Rovinson - *El sistema educativo es anacrónico*.

ReasonWhy. (2020, 24 agosto). Quién fue Ken Robinson y por qué deberías dedicarle un poco de tu tiempo. Reason Why. <https://www.reasonwhy.es/actualidad/ken-robinson-quien-fue-por-que-deberias-dedicarle-un-poco-de-tiempo>

Regader, B., & Regader, B. (2021, 26 abril). La Teoría de las Inteligencias Múltiples de Gardner. Psicología y Mente. <https://psicologiaymente.com/inteligencia/teoria-inteligencias-multiples-gardner>

Rubio, N. M., & Montagud Rubio, N. (2021, 6 mayo). *Joy Paul Guilford: biografía de este psicólogo estadounidense*. Psicología y Mente. <https://psicologiaymente.com/biografias/joy-paul-guilford>

SALESIANS. Calós Ciutadella. (2021, 23 febrero). *Oferta educativa*.
<https://ciutadella.salesians.cat/escola/etapes-educatives/>

Torrance, E. P. (1962). *Guiding creative talent*. Engledwood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Villamizar Acevedo, Gustavo (2012). LA CREATIVIDAD DESDE LA PERSPECTIVA DE ESTUDIANTES UNIVERSITARIOS. REICE. *Revista Iberoamericana sobre Calidad, Eficacia y Cambio en Educación*, 10(2),212-237.[fecha de Consulta 23 de Junio de 2021]. ISSN: .
Disponible en: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=55124596015>

Zayas Pérez, Federico, & Rodríguez Arroyo, Angélica Teresa (2010). EDUCACIÓN Y EDUCACIÓN ESCOLAR. *Revista Electrónica "Actualidades Investigativas en Educación"*, 10(1),1-21.[fecha de Consulta 1 de Abril de 2021]. ISSN: . Disponible en:
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=44713068014>

9. Annexos

A continuació s'adjunten diferents fotografies i il·lustracions en referència a la investigació duta a terme i l'anàlisi de les dades arreplegades.

Instruccions per al desenvolupament de les proves

TEST DEL PENSAMIENTO CREATIVO DE TORRANCE (Águeda Arbona Rovira_TFG)

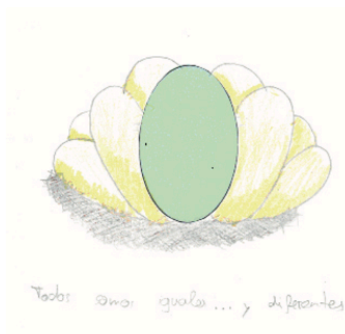
Amb l'objectiu de conèixer el desenvolupament de la creativitat a les escoles públiques i concertades de Menorca estic duent a terme una recerca de cas múltiple que es dirigeix als cursos compresos entre segon i cinquè de primària com a part de la meua investigació del Treball de Fi de Grau dels meus estudis del Grau d'Educació Primària a la Universitat de les Illes Balears.

Per a dur a terme la recerca m'he recolzat del test de pensament creatiu (expressió figurativa) de Torrance, un test que compta amb una validesa demostrada per les seves modificacions/revisions i les diferents investigacions realitzades amb el pas del temps.

Quant al test, aquest consta de dos subtests que tenen la intencionalitat d'avaluar les produccions creatives dels participants a partir de dibuixos i composicions:

TTCT-Figuratiu (Subtest 1): Compondre un dibuix

En aquest primer test, compondre un dibuix, se'ls li demana al participant que realitzi un dibuix a partir d'una forma ovalada verda (és a dir, l'oval ha de ser part del dibuix, no pot adherir-se en un lloc de la cartolina sense cap motiu) que haurà d'adherir a la cartolina blanca en aquell lloc que ells i elles desitgin. És necessari esmentar que perquè es pugui qualificar el treball, **el participant haurà de posar un títol al dibuix realitzat**. L'objectiu d'aquesta prova és donar-li una utilitat a l'oval verd de la qual prèviament mancava.

És necessari esmentar que perquè el test sigui eficaç i vàlid, no es podrà ni verbalitzar ni mostrar cap exemple de dibuix que es pot fer utilitzant l'oval, ja que ha de ser el mateix

TEST DEL PENSAMIENTO CREATIVO DE TORRANCE (Águeda Arbona Rovira_TFG)

participant que "busqui" un possible dibuix utilitzant l'oval com un element que quedi present en el dibuix.

INDICACIONES

- L'oval verd (vegeu en els documents adjunts en el correu) haurà de ser retallat i pegat en una cartolina blanca, en el lloc que ells desitgin per a realitzar el dibuix. Cal destacar als participants que el tros de paper verd ha de ser una part important del dibuix.

- Anima als participants a elaborar idees originals i divertides, que intentin fer coses que no siguin "típiques"

- El dibuix pot pintar-se utilitzant qualsevol tipus de colors: ceres, retoladors, llapis de fusta...

A continuació trobaràs un exemple de com explicar l'activitat als alumnes:

"Mira aquest tros de paper verd, de forma ovalada. Imaginaràs alguna cosa que puguis dibuixar i del qual formarà part d'aquest tros de paper. Agafa el tros de paper verd i pega'l sobre la cartolina en el lloc que desitgis fer en el teu dibuix. Ara, amb el teu llapis afegeix tots els elements que vulguis per a fer el teu dibuix. Desenvolupa la teva primera idea amb la finalitat d'il·lustrar tan bé com sigui possible una història interessant. Intenta fer una cosa original en el que ningú hagi pensat fer abans. Quan hakis acabat el teu dibuix, posa-li un títol i escriu-lo en la part de baix. Cal que aquest títol sigui original enginyós perquè ha de contribuir a explicar la teva història."

TTCT-Figuratiu (Subtest 2): Acabar un dibuix

En el segon subtest, acabar un dibuix, consta de 12 vinyetes amb diferents traços en cada vinyeta a partir dels quals els participants hauran d'utilitzar-los per a realitzar diferents dibuixos i posar-los títol a cadascun d'ells. Encara que aquest subtest consta d'un total de 12 vinyetes, no és necessari que es realitzin íntegrament, no obstant això, la quantitat realitzada serà avaluada a favor d'aquells que hagin completat el total de vinyetes.

TEST DEL PENSAMIENTO CREATIVO DE TORRANCE (Águeda Arbona Rovira_TFG)

INDICACIONES

- És important no oferir exemples, ni verbalitzats ni visuals, ja que hem d'animar als participants al fet que aportin noves idees i siguin "creatius".

A continuació trobaràs un exemple de com explicar l'activitat als alumnes:

"Mira, hem començat dibuixos en els petits quadres, però no els hem acabat. Ets tu qui acabarà afegint coses. Pots fer objectes, imatges, tot el que vulguis, però cal que cada dibuix compti amb una història. Recorda que els traços que ja estan fets seran la part més important del teu dibuix. Afegeix un munt d'idees perquè sigui una cosa interessant.

TEST DEL PENSAMIENTO CREATIVO DE TORRANCE (Águeda Arbona Rovira_TFG)

Després escriu en la part de sota cada quadre el títol del dibuix que has fet. Una vegada més intenta pensar en idees en les quals ningú hagi pensat abans".

IMPORTANT

La valoració dels resultats i l'avaluació de les dades obtingudes seran tractats de manera confidencial i quedessin en l'anonimat. No obstant això, serà important que els participants escriguin el seu sexe (amb el qual s'assegui identificats) i l'edat.

Per a poder extreure conclusions del funcionament del test a l'aula (ja que per desgràcia no podré ser present), agrairia que s'emplenés aquesta petita checklist i que si fes falta, s'afegís qualsevol comentari en observacions, moltes gràcies!

OBSERVACIÓ DEL DESENVOLUPAMENT DEL TTCT DINS L'AULA		
1. La classe ha comprès que havia de fer en la prova <i>compondre un dibuix</i> (oval verd).	SÍ	NO
2. La classe ha comprès que havia de fer en la prova <i>acabar un dibuix</i> (vinyetes amb traços).	SÍ	NO
3. La classe no ha necessitat cap exemple (verbalitzat pel docent) per a realitzar la prova <i>compondre un dibuix</i> (oval verd).	SÍ	NO
4. La classe no ha necessitat cap exemple (verbalitzat pel docent) per a realitzar la prova <i>acabar un dibuix</i> (vinyetes amb traços).	SÍ	NO
5. La classe ha elaborat les proves satisfactòriament (sense confusió i estrès).	SÍ	NO
6. La classe NO ha tingut problemes per a entendre i realitzar les proves (molt difícil per a la seva edat, s'ha dificultat acabar-les).	SÍ	NO
Observacions:		

Per endavant, moltes gràcies per la seva col·laboració, i per fer un lloc per a realitzar aquests tests (activitats), ja que la realització d'aquests és fonamental per a obtenir dades i poder completar la part de recerca del meu TFG.

Tables puntuacions TTCT – Figuratiu (Subtest 1 i 2)

Creris de correcció del component d'originalitat (exemple)

ADAPTACIÓN Y BAREMACIÓN DEL TEST DE PENSAMIENTO CREATIVO DE TORRANCE: EXPRESIÓN FIGURADA EDUCACIÓN PRIMARIA Y SECUNDARIA

3.º Primaria

Juego 1

		Puntos
adorno central de una cruz		5
agujero		5
balón		5
boca		5
camión		5
adorno central de una cruz		5
agujero		5
balón		5
boca		5
camión		5
cabeza/cara	(hombre, diablo, dinosaurio, gusano, niño/a, persona, reptil, serpiente, zorro, mono y mujer)	1
centro de flor		3
círculo		5
copa de árbol		3
cuerpo	cuerpo (caparazón de tortuga o animal, cuerpo de conejo, cuerpo de gigante; hombre, marciano, monstruo, pato, cisne, perro)	3
faraón		5
globo	aerostático	5
huella	gigante	5
huevo	huevo (pato saliendo, ojos y boca, de oro, gigante, verde, de dinosaurio)	0
luna		5
nariz/ hocico /pico	nariz u hocico (cerdo, hombre, perro) del cerdo	5
nave espacial		5
nido		5
ojo	(mujer, persona)	4
pájaro		5
payaso		5
piscina		5
pollito		5
puerta		5
rana		5
sol		3
tablero de la güija		5
zona verde		4

Juego 2

Subtest 2.1

águila		5
alas		5
almohada		5
ángel y diablo		5
árbol		5
ave		4
boca		5
bumerán		5
bota		5
cara	(de niña, gato, payaso, niño)	4
coche		4
corazón		3
dinosaurio		5
espada		5
fantasma		5
flor		5
gafa	(gafas de sol...)	4
gaviota		3
gorro	(gorro de fiesta)	5
guitarra		5
lámpara		5
lazo		5
manzana		5
máscara/ antifaz	careta	5
montaña		5
muñeca/o	de nieve	5
nave		5
nube		0
ojos		5
oveja		5
ovni/platillo volante		5
pájaro		4
paloma		3
pulpo		5
renacuajo		5
riachuelo		5
rinoceronte		5
saco de dormir		5
sujetador		5
televisión		5
tirachinas		5
trompo		5
trozo de hielo		5
zapato		5

Subtest 2.2

abanico		5
antena		5
antorcha		5
árbol		0
ballesta		5
cabeza de pájaro		5
cactus		5
cafetera		5
caña de pescar		5
casa		4
casa c/árbol		5
casa+montaña		5
caseta		5
cometa		5
cruz		5
edificio		5
escalera		5
estrella		4
flor		1
gorro+libro		5
grafiti		5
hombre		5
hoyo de golf /c/banderilla)		5
jarrón roto		5
lápiz/lápices		5
letra k		4
letra n		5
letra y		4
loro		5
monstruo		5
montaña		5
muleta		5
nave		5
pajarita de papel		5
palo		5
pantalones		5
pañuelo		5
papelera		5
paraguas		5
perchero		5
planta		5
portal		5
rabo de gato		5
rama		4
ramo de flores		5
rastrillo		5
reloj de arena		5
sirena		5
tijeras		5

Creris de correcció del component de flexibilitat (exemple)

TABLA DE CATEGORÍAS PARA EL COMPONENTE DE FLEXIBILIDAD

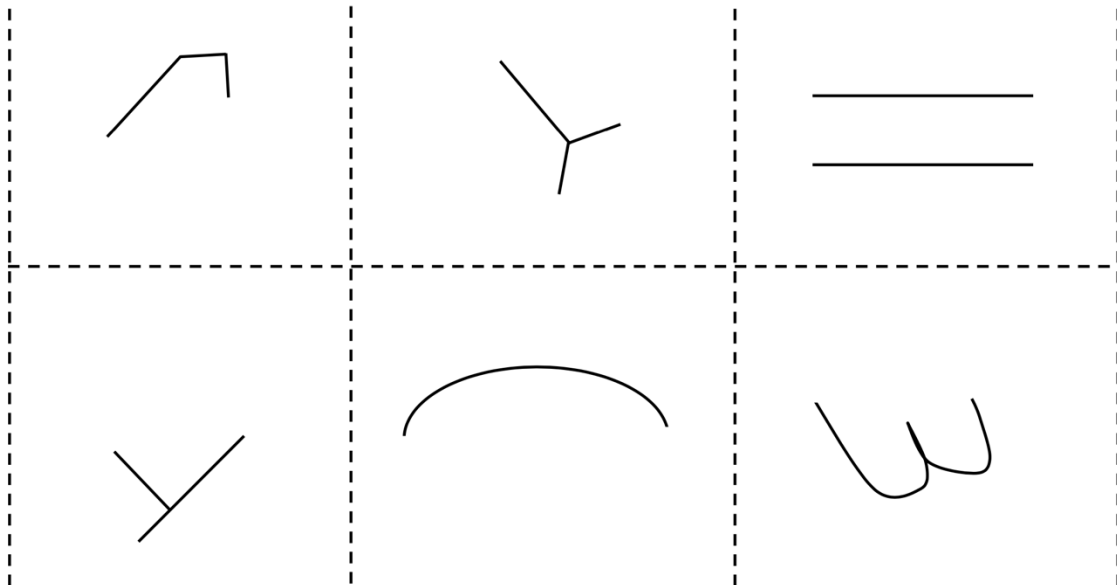
CÓDIGO	CATEGORÍAS
1	ACCESORIO O JOYAS
2	ALIMENTACIÓN
3	ANIMALES O PARTES
4	ANIMALES PISTAS Y RASTROS
5	ANIMALES VIVIENDA
6	ÁRBOLES
7	ARMAS O TRAMPAS
8	ARTICULOS DE MENAJE O DOMÉSTICOS.
9	ARTE Y MATERIAL ARTÍSTICO
10	CABLES, POSTES O HILOS
11	CARRETERAS Y CALLES
12	CIELO
13	CIENCIA
14	CLIMA Y TIEMPO
15	DEPORTES
16	DINERO
17	DISFRACES
18	DISTRACCIONES
19	EDIFICIOS
20	ELEMENTOS DE UN EDIFICIO
21	EMBALAJE
22	EQUIPAJE Y OBJETOS DE CUERO
23	ESCALERAS
24	ESPACIO (Universo)
25	FLORES
26	FORMAS GEOMÉTRICAS
27	FRUTOS
28	FUEGOS
29	GEOGRAFÍA Y PAISAJES
30	INSECTOS
31	JUEGOS
32	JUGUETES
33	LETRAS DEL ALFABETO
34	LIBROS
35	LUZ
36	MÁQUINAS Y APARATOS DOMÉSTICOS
37	MATERIALES ESCOLARES Y OFICINA
38	MATERIALES Y EQUIPOS DE CONSTRUCCIÓN
39	MEDICAMENTOS
40	MOBILIARIO
41	MÚSICA

42	NÚMEROS
43	PÁJAROS Y AVES
44	PALOS
45	PARTES DEL CUERPO
46	PESCADOS Y ANIMALES MARINOS
47	PLANTAS
48	RECIPIENTES
49	REFUGIOS
50	ROPA DE CASA
51	RÓTULOS / CARTELES
52	RUEDAS Y ACCESORIOS AUTOMOVILÍSTICOS
53	SERES HUMANOS
54	SERES SOBRENATURALES
55	SIGNOS Y SÍMBOLOS
56	SONIDOS
57	TABACO
58	TRANSPORTES DE TIERRA
59	TRANSPORTES DE AIRE
60	TRANSPORTES DE MAR
61	ÚTILES
62	VESTIDOS
63	OTROS

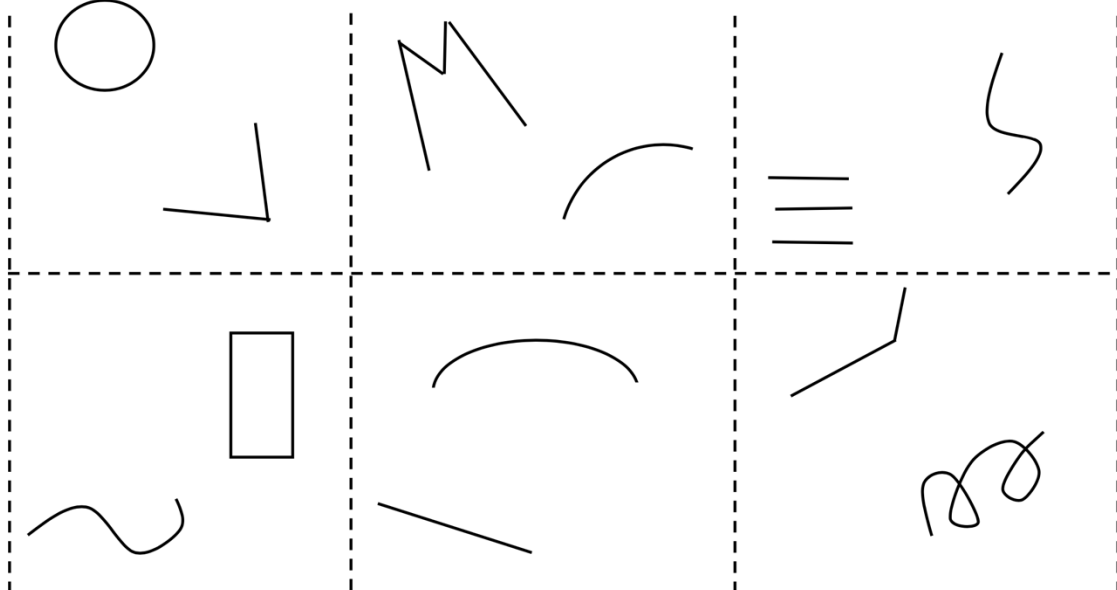
Plantilles dels subtests realitzats

TTCT – Figuratiu (Subtest 2.) Compondre un dibuix

CREATIVIDAD
Adaptación Test de Torrance

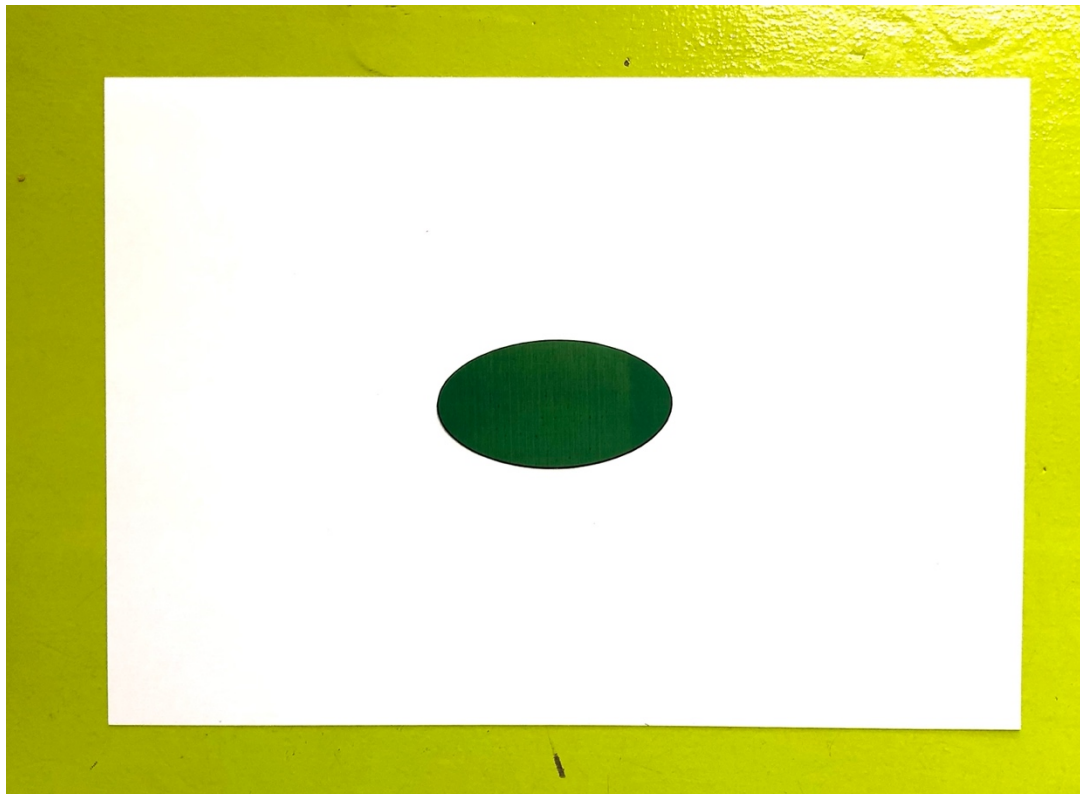

CREATIVIDAD
Adaptación Test de Torrance

Crea una viñeta que represente una situación. Pueden surgir varios objetos en la misma imagen.

TTCT – Figuratiu (Subtest 1.) Acabar un dibuix

Exemples de les proves realitzades

Pany:

CREATIVIDAD

Adaptación Test de Torrance

L'ESPAI.

EL GAT.

EIS ANYS.

Creu una vineta que represente una situació. Poden surgir varios objectes en la mesma imatge.